

JOAKIM STULLI (1730—1817), DUBROVAČKI LEKSIKOGRAF
(Prolegomena za monografiju)*

O dubrovačkom leksikografu Joakimu Stulli (1730—1817) mnogo je pisano, ne uvijek ispravno, u svakom slučaju premalo na temelju analize cjelokupnog trojezičnog rječnika, rukopisa rječnika i obilne arhivske građe, većim dijelom neistražene.

Na temelju podataka skupljenih u dubrovačkim arhivima pokušavam prikazati dubrovačku kulturnu, društvenu i obiteljsku sredinu iz koje Stulli vuče korijen, u kojoj se formira i kao čovjek i kao leksikograf. S time povezujem istraživanje o prinosu koji je dala ne samo njegova obitelj i rodbina nego i rod Stullija od XV. do XIX. stoljeća, dubrovačkoj kulturnoj, osobito pak književnoj baštini.

Prelazeći na biografiju i leksikografski rad konstatiram da se s biografskim podacima, opisom specifičnih situacija, idejnih smjerova i tendencija, koje utječu na opći pravac razvoja, stalno isprepliću podaci o radovima na rječniku, njegovom popunjavanju i usavršavanju do upornog traženja mecene za tiskanje u Rimu, Mlecima, Bassano del Grappa, Dresdenu, Beču, Petrogradu, Pešti, Zagrebu i konačno u Dubrovniku. Kroz punih pet burnih decenija uspjesi se rijetko vide, a neuspjesi su česti. No Stulli, u skladu sa svojim karakterom, crpi iz toga samo nove energije i ne odustaje od svog životnog cilja sve dok ne vidi tiskan i svoj šesti svezak cjelokupnog trojezičnog rječnika.

* Pronađeno i dijelom ovdje upotrijebljeno gradivo čuvaju: Bassano del Grappa (Biblioteca civica); Beč (Oesterreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof-, und Staatsarchiv; Finanz- und Hofkammerarchiv; Diözesanarchiv; Archiv der Oesterreichischen Franziskanerprovinz und Franziskanerkloster — Wien); Budimpešta (Magyar Országos Levéltár; Magyar Udvari Kancellária; Magyar Király Helytartótanács; Király Egzetemi Kuonda; Budapest Főváros Levéltára; Magyar Ferences Levéltár); Châtillon-sur Seine (Archives Marmont); Dubrovnik (Arhiv male braće /=MB/, Arhiv dubrovačke nadbiskupije /=ADN/, Historijski arhiv Dubrovnika /=HAD/, Arhiv Naučne biblioteke; Arhiv župe sv. Andrije; Arhiv bratovštine sv. Josipa; Arhiv župe sv. Mihajla na Lapadu); Ljubljana (Univerzitetna knjižnica); Mleci (Biblioteca del Museo civico Correr Cicogna); Prag (Památník národního Pisemnictví Strahovské, Praha-Hradčani); Rim (Archivum FF. Minorum; Biblioteca Vaticana); Slavonski Brod (Arhiv franjevačkog samostana; Obiteljski arhiv Brlić); Split (Historijski arhiv); Sremski Karlovci (Arhiv Vojvodine); Zadar (Historijski arhiv); Zagreb (Arhiv Hrvatske; Arhiv JAZU; Arhiv zagrebačke nadbiskupije; Arhiv Nacionalne i sveučilišne biblioteke).

Nema visoke kulture, izgrađene književnosti, bez dalekih i redovito nepoznatih početaka, bez drevne starine, bez dugog razvoja, čak se u svakoj osobi otkrivaju hereditarnosti, kojih tragovi blijede i nestaju u sjeni generacija, pak se stoga i postavlja pitanje: u kojem je odnosu Stullijev rječnik s bogatom dubrovačkom književnošću i leksikografijom i što on znači?

I. *Rod Stulli (Stulić) u dubrovačkom društvenom, kulturnom i književnom životu.*

Prema K. Jirečeku Stulli, Stulići pripadaju dubrovačkim građanskim obiteljima XV—XIX. stoljeća.¹ God. 1486 Antun Šimunov, nazvan »Stullich« oslobađa iz turskog ropstva Paula Dobroškovića Trebinjca, plativši otkupninu od 23 zlatna dukata, a ovaj mu zato ustupa svoj posjed u Čičevu kod Trebinja.²

Božo (Natalinus) Šimunov Stulich, krojač, uzimlje 24. srpnja 1487. za šegrtu Matka Radonjića iz Gruža u prisutnosti i privolom Andrije Pribisalića iz Gruža, strica, obvezujući se da će mu na kraju šestogodišnjeg naukovanja dati »omnia paramenta artis sartoriae et omnia vestimenta nova secundum

¹ Constantin Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. Dritter Teil*, Wien 1904, 63a: »Stulich, Stullich, Stulli, Ragusaner de populo im XV. — XIX. Jahrhundert«.

² *Diversa Notariae 67 (1486—1487)*, f. 35v: »Die XV. Novembris. Cum sit quod Antonius Symonis dictus Stullich, alias cum suis propriis pecuniis redemerit Pauchum Dobruschouich de Tribigne e manibus et captivitate Turchorum, per quos tenebatur captivus, pro ducatis auri viginti tribus. Et cum sit quod dictus Pauchus Dobruschouich pro dicta sua redemptione facta per dictum Antonium dederit ipsi Antonio, mediante uno chozato chadie Turcorum, secundum morem Turcorum, unam possessionem eiusdem Pauchi positam in Tribigne, in loco dicto Cizeuo, totam et tantam, quanta est pro dictis ducatis auri viginti tribus, cum certo termino declarato in dicto chozato, qui terminus iam lapsus est, ita quod dicta possessio remansit propria ipsius Antonii, pro dictis ducatis auri viginti tribus, prout dictus Pauchus, ibi presens, dixit et confessus fuit«. — Dokumentat je publicirao M. J. Dinić, *Iz dubrovačkog arhiva*, knj. 3, Beograd 1967, 168—169, br. 335.

³ *Diversa Notariae 67 (1486—1487)*, f. 164r.: »Die XXIII° Julii 1487. Natalinus Simonis Stulich sartor conduxit, et achourdavit Matcum Radognich de Grauosio presentem, et cum consensu Andree Pribissalich de Grauosio patru sui ibi presentis acceptante pro annis sex proxime futuris promittens dictus Matchus toto dicto tempore stare et habitare cum dicto Natalino, et ab eo non discedere, non furari, nec furari volentibus consentire, sed esse fidelis, sollicitus et obediens in omnibus licitis et honestis more boni famuli. Et e conuerso dictus Natalinus promisit dictum Matchum toto dicto tempore tenere secum et in domo habitationis suae tam egrum quam sanum, eumque cibare, nutrire et calceare. Et in fine dictionum sex annorum sibi dare omnia paramenta artis sartoriae et omnia vestimenta noua secundum consuetudinem artis. Renuntiando. Hec autem carta etc. iudex et testis ut supra.

Što se tiče porijekla prezimena Stulić, napominjem da u Akademijinu rječniku, sv. 70, Zagreb 1958, str. 808a stoji: »Stula, f. isto što štula. U Stulićevu rječniku (vidi štaka). STULIĆ, m. mjesto u Bosni. Uzeše Turci (1577) Veliku Kladašu, Stulić, Podzvezd, Peć i druge obližnje grade i sela. Vitezović Kron. 162.«. Prema Lopašiću ne radi se tu o Stuliću (Stulich), nego Sturliću. Vidi Radoslav Lopašić, *Bihać i bihačka krajina*, 2. izd., Zagreb 1943, str. 221—222: Sturlić.

Stulimice, adv. pognuto, sagnuto. Stulimice kudgod proći. U srednjoj Dalmaciji zabilježio Pavlinović. Stuliti, stulim, pg. potuliti, pognuti, zgrčiti...«. U M. Miškulić, *Vilinski lovac*, u: *Hrvatska duša*, knj. 2, Zagreb 1923, str. 74 pronašao sam izraz: »Ja ću kazati kako sam ponositog lovca u brdu preplašio. Stulio sam se za jedan oveći kuk...«.

consuetudinem artis«. ³ Marin Bože (Natalini) Stulich, »scatular«, ⁴ uzajmljuje 2. travnja 1529. 18 dukata od Frana Andrijića, apotekara, do prvog Božića. ⁵

Prije g. 1582. utopio se na moru Frano Stulli, klerik male braće u Dubrovniku. ⁶ Od početka XVI. stoljeća sve je lakše slijediti genealogiju obitelji, koja se dijeli u dvije grane, kojih ogranci i međusobni odnosi nisu dovoljno istraženi, pak se zato još ne može priložiti kompletna i dokumentirana genealogija.

Jedna grana izumire u Dubrovniku sredinom XIX. stoljeća, a od druge tri sina Iva Stullija odlaze prije pada Republike po službi i u želji za napredovanjem u Rusiju, ⁷ gdje se potomstvo Stijepa Stullija može pratiti sve do kraja XIX. stoljeća.

Očito je iz dokumenata da su Stulli uglavnom ekonomski dobro situirani s mnogobrojnim rodbinskim i poslovnim vezama. Među njima nalazimo osim krojača i »scatulara« drvodjelce (fabrilignarii), čuvare arsenala i činovnike Republike. Među drvodjelcima spominje se g. 1686. Ivo Petrov, ⁸ g. 1728. njegov sin Marko Stulli (1686—1736), otac Joakimov ⁹ itd. Od g. 1672. do 1748. nalaze se među bratimima Bratovštine sv. Josipa čak petorica Stullija: Luka Petrov, Trojan Petrov, Antun Lukov, upravo spomenuti Marko Ivov i Petar. Ugledni su članovi, jer povremeno vrše službe gestalda, oficijala, advokata, festanjula za blagdan sv. Josipa, bolničara, degalda itd. God. 1680. Trojan Stulli izabran je za gestalda, Luka za oficijala i procjenitelja (stimatore), a Ivo za advokata. ¹⁰ Dne 21. siječnja 1674. bi zaključeno na sjednici bratovštine da se na mjestu potresom porušene crkve sv. Jakova, zvane »Na puciem«, sagradi crkva sv. Josipa. Za oficijale gradnje izabrani su Ivan Bandurović i Luka Stulli jedno- glasno, te Nikola Šimunov do svršetka gradnje. ¹¹

Diplomatski zbornik JAZU, sv. XI (listine g. 1342—1356), Zagreb 1913, str. 64—65, br. 49, spominje dne 30. svibnja 1343. na Pagu, kao svjedoka i »Grisochono de Stullo«. U Lamenta de foris 1412—1414, f. 22r. stoji »Die XXIII oct. 1412 Radeta Potosveuch coram Dno Nicolao de gozziis rectore conqueritur super Dabisium Milelich et Dobrie Bogoeuich, homines Tributi Dragancich, et supra Cargnecho Hostoych eo quia die XVII° presente in Stoulovo prope Versignam, praedicti violenter acceperunt sibi frumentum valoris yperperorum trium et grossorum trium et ipsum verberaverunt acriter«.

⁴ G. Badellino, Dizionario italuano-latino, Torino 1961, 3218a: »scatolaio, aro, arcularius, ii, m. (fabbricante di cofanetti per oggetti preziosi; in gen. thecarum (o con altra voce: V. scatola) artifex, ficis m.«.

⁵ Debita notariae 78, 142.

⁶ B. Rode, Necrologium Fratrum Minorum de Observ. Prov. S. Francisci Ragusii, in Analecta franciscana sive Chronica aliaque fvaria documenta ad historiam FF. Minorum spectantia, tom. VI. Necrologia Ordinis FF. Minorum continens, Ad Claras Aquas 1914, 423, n. 208: »Fr. Franciscus Stulli, clericus in mari ocubuit«.

⁷ MB. Pismo Gjiva Stulli g. 1793. Joakimu u Beč: »Credo, sappiate, che Marco è andato a Petroburgo col Governatore di Crimea, e Stiepo prima di lui per corriere, dove procureranno qualche avanzamento«.

⁸ HAD Grad. Kršteni 1671—1687, f. 369r. Vidi i Grad. Kršteni 1688—1705, f. 114r.

⁹ HAD. Grad. Kršteni 1711—1729, f. 217v.

¹⁰ Liber terminationum della Confraternità dei Falegnami sotto il titolo di S. Giuseppe 1672, p. 33.

¹¹ Liber terminationum p. 7—9. Među bratimima bratovštine sv. Luke (trgovci) spominje se g. 1700 Luka Petra Stulli; g. 1716 Niko Paška Stulli, g. 1751 Anica Stulli, udata Beolghi (Libro delli Fratelli di S. Luca 1675—1789, f. 46v. 61v, 10rb.).

Među čuvarima arsenala spominje se g. 1672. Trojan Stulli,¹² a g. 1777. Luka Stulli ističe u molbi vlastima da on predstavlja sedmu generaciju Stullija, koja vrši dužnost čuvara arsenala i lučkog kapetana¹³ sa stanom u arsenalu, u sklopu velikog arsenala.¹⁴

God. 1761. imenovan je konzulom na Kreti Gjivo Stulli (1733—1817), brat Joakimov, ali ne ostaje dugo, na povratku postaje pisarom Ureda za sol.¹⁵

Pero Stulli (1761—1828) bio je za vrijeme Republike kancelarom,¹⁶ za vrijeme Francuza sucem i pretsjednikom civilnog suda,¹⁷ pod Austrijom član prizivnog suda. Vlaho (1768—1843) vrši službu kanceliste u zdravstvenom uredu¹⁸ i zastupnika okružnog zdravstvenog povjerenstva,¹⁹ a najmlađi od braće Luka (1772—1828) studira filozofiju i medicinu u Bolonji i poslije promocije sluša predavanja i pohađa bolnice u Firenci, Rimu i Napulju. Na poziv vlade vraća se g. 1799. u domovinu, postaje gradskim liječnikom, primarnim liječnikom dubrovačkih bolnica, članom zdravstvene deputacije, priznatim stručnjakom u vakcinaciji, te uglednim javnim radnikom i piscem. Svoje rasprave o kugi, epidemiji bedrenice, o takozvanoj mljetskoj bolesti, uzrocima mutavosti, o tutnjavama na Mljetu i dubrovačkom potresu objelodanjuje u Dubrovniku i u Italiji. Afirmirao se i na književnom polju, pak je posve razumljivo da o njemu pišu austrijska,²⁰ talijanske²¹ i naše enciklopedije.²²

¹² Lamenti de intus et de foris 69, f. 19r. U HAD. Grad. Matice vjenčanih 1652—1659, f. 67v spominje se da se Marija, kći Petra Šimuna Stulli, »dicta Scarpina de Arsenali de Pescharia« vjenčala 18. X. 1654. s Petrom Stijepa Marina iz Osojnika.

¹³ HAD. Prepiska 18. 192(3357) 73. Supplica di Luca Stulli, Capitaneo del Porto od 24. ožujka 1777.: »Io spero nella Divina Assistenza che continuerò a servirle sino alla morte mia con equal zelo ed esempio de' miei Antenati; giacchè sono la settima generazione che ho l'onore di esser nell'impiego medesimo«.

¹⁴ Vidi: Prepiska 18 192 (3357) 85; Prepiska 18 193 (3358) 22; Prepiska 18 194 (3359) 55. Iz Prepiska 18 195 (3360) 5 doznajemo da je Ivan Rudenjak, zvan Barjaktar, doznao »che la vedova Stulli abitante nel Pubblico Arsenale doveva fra poco rinunciare alla detta abitazione per passare ad abitare altrove«, pak upućuje molbu da mu se dodijeli taj stan, »obbligandomi di tenere netta tanto la stanza del Teatro, come il Teatro medesimo, come pure obbligandomi a quei altri servizi, che si degnaranno di commandarmi...«.

¹⁵ Vinko Ivančević, Diplomatsko konzularna predstavništva Dubrovačke Republike u XVIII i XIX stoljeću, Pomorski zbornik knj. 8, Zadar 1965, 854. Za Khania (Canos) i za cijeli otok Kretu bio je konzulom od g. 1759—1761. Nikola Šumanović, kad je umro imenovan je Ivo Stulli, a g. 1763. imenovan je Stjepan Rajčević. Isporedi Con. Rog. 173, 52; Con. Rog. 174, 205.

¹⁶ HAD XXI-2-107: Inscriptiones et elogia nonnullorum Rhacusanorum virtute et doctrina excellentium B. S. f. 39r: Elogium Petri Stulli filii Lucae: »Senatus consultu adlectus fuit inter Notarios ab actis IIII virorum litibus prima provocatione judicandis; difficile quidem munus, quod ipsi summa diligentia, fide et integritate obivit, dum Rhacusana Respub. stetit...«.

¹⁷ Dr. Lujo Vojnović, Pad Dubrovnika, knj. 2 (1807—1815), Zagreb 1908, 416: »Pietro Stulli Giudice nel Tribunale Civile stato Cancelliere«.

¹⁸ L. Vojnović, nav. djelo, str. 416.

¹⁹ Marin Franičević, 4. (Stulić) Vlaho, Enciklopedija Jugoslavije, sv. 8, Zagreb 1971, 203b.

²⁰ Constant von Wurzbach, Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich, vol. 40, Wien 1880, 192b—194b: Stulli, Luca (Arzt und Naturforscher...«.

²¹ Nuova Enciclopedia popolare italiana, ovvero Dizionario generale di scienze, lettere, arti, storia, geografia, ecc. ecc., 5 ed., Torino 1865, vol. 22, 390b—391a: Stulli Luca (biogr.), Enciclopedia Treccani (ediz. 1936), vol. 32, p. 895, col. 1.

Imenovani su lazarinima, članovima bratovštine sv. Lazara, dekretom Senata g. 1782. Petar Stulli, g. 1789. Luka Stulli, a g. 1795. Ivo Stulli, brat Joakimov.²³ O tom posljednjem imenovanju izvješćuje Gjivo Dominik Stulli svog brata Joakima u Beču s primjedbom: plaća mala, troškovi veliki i četiri neudate kćeri bez miraza.²⁴

Stijepo, sin Iva Stullija dođe do visokog položaja u ruskoj ratnoj mornarici, a njegov sin Todor Stulli postaje direktorom gimnazije u Elisavet-gradu, državnim savjetnikom i stručnjakom u pitanjima ruskog državnog budžeta.²⁵

Ne može se mukom prijeći preko prinosa koji su članovi roda Stulli dali na kulturnom, književnom i znanstvenom polju.

Među redovnicima dubrovačke male braće nalazimo Joakima i prije spomenutog Frana Stullija: među dominikancima Ivana Krizostoma (+ 1679), o kojem piše Serafin Crijević da je bio »moribus, virtute et doctrina eximius«,²⁶ te Marijana Stullija (1680—1765), za kojega veli biograf da je bio potomak časne dubrovačke obitelji, propovjednik, profesor teologije i starješina dubrovačke dominikanske kongregacije.²⁷

U popisima izvora upotrijebljenih za *Lexicon* i *Rjecosložje* nalaze se i *Razlike rukopisne duhovne zabave iz italianskoga u slovinski jezik prinesene*²⁸ Ivana Šumanovića, ujaka Joakimova (+ 1741). Jedan od tih prijevoda čuva se

²² Lavoslav Glesinger, Stulli Luka, Medicinska Enciklopedija, vol. 9, Zagreb 1964. 383b—384a. Mirko Dražen Grmek, Stulli Luka, Enciklopedija Jugoslavije, vol. 8, Zagreb 1971, 203b. Vladimir Bazala, Pregled hrvatske znanstvene baštine, Zagreb 1978, 80, 92, 207, 267—270, 338—339, 463.

²³ HAD. Fratrie. I. Matr. N°. 15. Matricola della Confraternità di S. Lazzaro, f. 54v. Isporedi Milan Rešetar, Antunini i Lazarini, Dubrovački list 2 (1925) br. 37, str. 1—2.

²⁴ MB. Pismo Gjiva D. Stulli od 16. lipnja 1793. bratu u Beč: »Ivo con tutti li ministri degli Offizj pubblici è stato astretto a portar la toga, e come ministro di anni di servitù in virtù delle Parti Pubbliche è stato dichiarato col Signor Callich è Signor Matkovich Cittadino della Confraternità di S. Lazzaro; ma il salario di un perpero, e quattro figlie già nubili, senza sposi, e senza doti, tutt'i generi di cose necessarie ogni giorno più care da non poter più vivere«.

Stanovao je na Pilama, »in suburbio Pillarum«. Grad. Kršteni 1671—1687, f. 48v, te Prepiska 18 190 (3355) 197, gdje Ivo Stulli spominje svoju kuću na Busovini, kod današnjega hotela Imperial, dok je mati Jelena imala svoj stan.

²⁵ Notizie storiche di Ragusa dal Diario di Biagio Stulli. L'Epidauritano. Lunario Raguseo per l'anno 1906, Ragusa 1905, pp. 33—34. L'Epidauritano, Ragusa 1897, p. 51. Sergeje Vl. Stein, Dubrovačka porodica Stulli u Rusiji, Narodna svijest 16 (1934) br. 40, str. 2.

²⁶ S. M. Cerva, Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur. Ed. principem curavit et Prooemium conscripsit S. Krasić, tom. II—III, Zagrebiae 1977, 290—291.

²⁷ A. Giurgevich, Cenni biografico-letterarij dei personaggi più illustri della Congregazione Ragusina di S. Domenico dal 1750 in poi, Spalato 1867, 11.

²⁸ Joachimi Stulli Rhacusini, Ordinis S. Francisci Serafici, Lexicon latino-italico-illyricum ditissimum, ac locupletissimum, in quo adferuntur usitatiores, elegantiores, difficiliore earundem linguarum phrases, loquendi formulae, ac proverbialia, Budae, typis ac sumptibus Typographiae Regiae Universitatis Pestanae, MDCCCI, sv. II, (7b). — Joakima Stulli Dubrocsanina svehenika Reda S. Franceska Serafinskoga Rjecosložje u komu donosuse upotrebljenja, urednia, mucsnia istieh jezika krasnoslovja nacsini, izgovaranja i prorjecsja. U Dubrovniku MDCCCVI. Po Antunu Martekini, str. 673b.

u knjižnici male braće.²⁹ Uvrštena su i sva djela Gjiva Dominika Stullija, brata Joakimova, svjetovnog svećenika: Put Krixa u Jakinu pritisnut, i ina rukopisna uređenja Popa Giva Stulli Dubrovčanina.³⁰ Rjecsoslòxje izričito navodi osim *Put križa* i *Nauk Karstjanski u Dubrovniku pritiskan*.³¹ Među »ina rukopisna uređenja« spadaju, bez sumnje i *Xivot sv. Josaffatta u slovinski jezik od jednoga Dubrovčanina prinesen*³² i *Ponukovānje na zagārlēnje krixa Tomassa Kempis od Dubrov. slovinski sloxēn*.³³ Osim riječi koje Joakim iz netom spomenutih djela unosi u svoj Rječnik, na kraju *Rjecsoslòxja* nalazi se i *Nadometak izvađen iz rukopisa Popa Giva Stulli*.³⁴

Inače Gjivo Stulli zaslužuje posebnu studiju koja bi osvijetlila ne samo njegov blagotvorni upliv na Joakima nego i sav njegov književni rad, a napose pak sudjelovanje u redigiranju Matijaševićeve gramatike (*Giammaria Mattei*), Joakimova rječnika i posveta rječniku.³⁵

Kratki prikaz zaslužuje i Ivan Šumanović.³⁶

Prije spomenuti Luka Stulli, pisac znanstvenih djela s područja medicine i prirodnih nauka, član rimske Arkadije, sastavio je priličan broj prigodnih pjesama na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku, dvije komedije, koje su se davale u dubrovačkom kazalištu g. 1826. i g. 1827.³⁷ Elegije su tiskane u Parizu g. 1810,³⁸ biografija Đure Ferića u Dubrovniku g. 1824,³⁹ *Del terremoto di Ragusa del 1667*, u Mlecima g. 1827.

Godinu dana poslije njegove smrti, g. 1829, prijatelji i poznanici izdaju spomen-knjigu s biografijom i bibliografijom i svojim pjesničkim priložima.⁴⁰

²⁹ Mijo Brlek, Rukopisi knjižnice male braće u Dubrovniku, knj. I, Zagreb 1952, str. 191—192, br. 198: Duhovna razmatranja, str. 261—439: »Arvanje Duhovno Oza D. Lovrjenza Skupoli Chjerika Regulara Istomaceno po D. Ivannu Scjumanovichiu i D. Ivannu Pellizariu Misnizih Dubrovcjanih. Coll. Ragusin. Soc. J. 1755. Na str. 262. nalazi se bilješka Ivana M. Matijaševića: Dvanaes paervieh Poghlavja is Talijanskoga jesika prinese u Slovinski D. Ivo Scjumanovich koi priminu na 2. Maggia 1741. od 36. godiscta. Ostala do svaerhae istomaci D. Ivo Pellizari koi priminu na 27. Novembra 1744., od 46 godiscta«.

³⁰ Stulli, *Lexicon* II, (7b).

³¹ Stulli, *Rjecsoslòxje* II, 672b.

³² Stulli, *Lexicon* II, (7b); Stulli, *Rjecsoslòxje* II, 672b.

³³ Stulli, *Rjecsoslòxje* II, 672b; Stulli, *Lexicon*, II, (7b).

³⁴ Stulli, *Rjecsoslòxje* II, 669—670.

³⁵ U vidu jedne iscrpne monografije skupljam gradivo o životu, moralnom i stvarnom sudjelovanju kod bratova rječnika, književnom radu, bilo tiskanom, bilo rukopisnom, korespondenciji s Joakimom i važnim ličnostima, te prijateljskim vezama s Matijaševićem.

³⁶ Vidi bilj. 29 i bilj. 56, te P. J. Šafarik, *Geschichte der südslawischen Literatur*, vol. II, Prag 1865, 48.

³⁷ U knjižnici male braće, signatura 34-VI-18, uvezano je skupa više rasprava i članaka, koji se odnose na Luku Stullija. Pri kraju se nalazi *Necrologia* (*Estratto dell' Antologia* N°. 96). Na str. 2 piše: »Unì ai severi studj l'amena letteratura. Si hanno molti suoi componimenti in versi si latini, si italiani, che gli assicurarono un bel seggio tra i poeti viventi . . . E piacquero e furono con molto applauso accolte una sua commedia di carattere, ed una farsa; la prima nominata Eugenia e Riccardo; la seconda La caccia di Enrico IV; fattole egli rappresentare nel teatro di Ragusa da una compagnia comica nel 1826 e 1827«. *Isporedi Constant von Wurzbach*, nav. djelo, str. 193a.

³⁸ *Elegiae* L. Stulli Rhacusini, Parisiis, typis P. Didot, 1810.

³⁹ L. Stulli, della vita e delle opere di Monsignor Giorgio Ferrich, Ragusa 1824.

⁴⁰ *A perpetua onoranza del dottor Luca Stulli di Ragusa. Prose e versi*, Bologna 1829. Na početku je život na latinskom i talijanskom uporedo, a zatim slijedi popis djela.

Vlaho je autor dnevnika *Diario di Biagio Stulli*, djelomično objelodanjenog u *L'Epidauritano*,⁴¹ i poznate komedije *Kate Kapuralica*, s izvornim naslovom *Kate Sukurica, komedija među vratima od Peskarije, učinjena u Dubrovniku g. 1800*.⁴² I treći brat Pero vratio se potkraj života »ad pristina litterarum studia«.⁴³

I njihove tri sestre su na neki način, indirektno povezane s književnim radom. Ana Marija, udata g. 1826. za Vlaha Budmanija, rodi sina Pera, o kojemu piše Milan Rešetar: »Budmanov otac Vlaho bio je pomorski kapetan, a mati mu Ane (upravo Marijana) bila je kći Pera Stulića, koji je bio brat poznatog književnika i ljekara Dra Luke, a svakako i rođak još poznatijeg leksikografa Joakima Stulića«.⁴⁴ Pero Budmani (1835—1914), pravi član Akademije, jedan je od urednika Akademijina rječnika (1883—1907); iz njegova pera potekli su i gramatika ruskog jezika⁴⁵ i *Grammatica della lingua serbo-croata*⁴⁶ i *Pogled na istoriju naše gramatike i leksikografije od 1835. godine*.⁴⁷

Marija Kunegunda Stulli udala se g. 1830. za Petra Martecchinija, tiskara i knjižara, sina Antuna Martecchinija, koji je tiskao dva dijela Joakimova rječnika: *Rjecsoslòxje g. 1806.* i *Vocabolario g. 1810.*

Marija Katarina udala se g. 1815. za Vinka Vodopića. Nepoznate su i neproučene rodbinske veze između ove obitelji i obitelji Nikole Vodopića, oca književnika i biskupa Mata Ivana Vodopića (1816—1893), autora *Marije Konavoike*, *Tužne Jele* i *Na Doborskim razvalinama*.⁴⁸

Dramatična je sudbina obitelji Stulli. Vlaho i Luka nisu se ženili, sestrama udatim za Vodopića i Martecchinija djeca umiru ili u porodu ili u djetinjstvu.⁴⁹ Od četiri kćeri Iva Stullija samo se jedna udala, a od sva tri sina koja su svršila u Rusiji znade se samo za Stijepova sina Todora Stullija. Rođen na Krimu g. 1834. svršava universu, postaje profesorom i direktorom realne gim-

⁴¹ Notizie storiche di Ragusa del Diario di Biagio Stulli izlazele su od g. 1902—1907. u kalendaru *L'Epidauritano*, Ragusa 1902—1907. U sve oko 90 str. Prijepis rukopisa čuva se u Historijskom arhivu u Zadru, Rkps br. 49.

⁴² Vlaho Stulli (Stulić), *Komedija Kate Kapuralica, među vratima od Peskarije, učinjena u Dubrovniku god. 1800 od V. S. Komedije XVII. i XVIII. stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 20, Zagreb 1967. str. 299—334. O piscu i komediji vidi str. 482—484. Isporedi I. Bošković, *Arhivski podaci o likovima Stullijeve komedije »Kate Kapuralica«*. Marulić 1977, br. 4, str. 339—344; Marin Franičević, *Stulić Vlaho*, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb 1971, 203b.

⁴³ HAD. XXI-2-107, f. 40v. Rukopis don Luke Pavlovića 40, f. 41r. *Elogium Petri Stulli fil. Lucae*: »...totum se contulit ad pristina litterarum studia«.

⁴⁴ Milan Rešetar, *Pero Budmani*, *Ljetopis JAZU* 39, Zagreb 1926, str. 92.

⁴⁵ P. Budmani, *Gramatika ruskog jezika*, Zagreb 1888.

⁴⁶ *Grammatica della lingua serbo-croata (illirica)*, compilata da Pietro Budmani, Vienna 1867.

⁴⁷ P. Budmani, *Pogled na istoriju naše gramatike i leksikografije od 1835 godine*, *Rad JAZU* 80, Zagreb 1886, 165—185. Interesantna je i studija P. Budmani, *Dubrovački dijalekat, kako se sada govori*, u *Rad JAZU* 65, Zagreb 1883, str. 155—179.

⁴⁸ Genealogija obitelji Vodopić, jer ima više ogranaka, predstavlja naporno istraživanje, a u našem slučaju predstavlja tek jedan zanimljiv detalj.

⁴⁹ Među malobraćanima susrećemo dva Budmanija, Dionizija (+ 1724), zbog dobre čudi svima dragog, i Atanzia, dobrog pučkog propovjednika. Isporedi Rode, *Necrologium* str. 458, br. 612 i str. 475, br. 751.

Među stonskim biskupima nalazi se od g. 1752—1772. i Pero Budmani. Isporedi: D. Farlati, *Illyrici sacri tom. VI: Ecclesia Ragusina cum suffraganeis, Venetiis 1800, 362.* — Interesantni su M. Pantić, *Novopazarski zapisi Dubrovčanina Sima Budmanija iz 1734. godine*, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, knj. 42, sv. 1—4, Beograd 1976, 140.

nazije u Elisavetgradu i završava u državnoj službi.⁵⁰ Afirmirao se i na književnom polju: članicama, pričama, pripovijetkama i romanima. Njegovo *Sobranije povestej i raskazov* izašlo je g. 1890. u drugom izdanju. O njemu govore *Boljšaja enciklopedija*,⁵¹ *Enciklopedičeski slovar*⁵² i češki *Slovník naučný*.⁵³

Ovaj sažeti prikaz otvara nove poglede na sav rod Stullija.

Interesantno može biti istraživanje o utjecaju ženidbenih veza s obiteljima Šumanović, Maras (poznati pomorci), Kaznačić, Drobac, Miljković na podizanje socijalno-ekonomskog stanja, proširivanja korisnih poznanstava i na formiranje karakternih crta pojedinih obitelji. Nema još dovoljno utvrđenih i proučenih elemenata, ali konture se već prilično jasno o crtavaju. Neke prirodne i naslijeđene osobine, bilo pozitivne, bilo negativne, postaju većini zajedničke, kao npr. poduzetnost, ustrajnost i borbenost. Po karakteru i postupku Joakim je najbliži i najslbližiji dominikancu Ivanu Krizostomu Stulliju, kako ga je opisao Serafin Crijević.⁵⁴

Od sredine XV. stoljeća, kako je dosad poznato, pak sve do sredine XIX. stoljeća, može se pratiti postepeni, ali i stalni razvoj, napredak i uspon obitelji Stulli na mnogim područjima: u državnim službama i književnoj aktivnosti. Koncem XVIII. i početkom XIX. stoljeća doživljuje svoj uspon, pak onda slijedi nagli silazak i nestanak.

Obitelj Stulli ostavila je vidljive tragove u dubrovačkoj građanskoj i crkvenoj povijesti, a posebice u povijesti književnosti i leksikografije.

II. Leksikografski rad Joakima Stullija — sinteza dubrovačke leksikografije.

Baviti se književnim radom, na temelju svega što je rečeno, Stullijima je nekako prirodno, nekako u krvi, ali onakvom upornošću, kao Joakimu Stulliju, nikome. U Rječniku vidi životni zadatak, koji mu se sam od sebe nameće i koji mora ispuniti. U posveti maršalu A. Marmontu piše: »In età di ottanta anni, cinquanta dei quali aveva io speso fra lunghe veglie, e disastrose peregrinazioni per remote provincie, e regni, onde arricchire il mio Dizionario, nulla tanto mi stava a cuore, quanto il poterlo pubblicare. Non mi si mostrava però alcun raggio di speranza per venire a capo de' miei desideri. Le stesse circostanze dei tempi, e del luogo sembravano esser del tutto contrarie alla grande impresa«. ⁵⁵

Stvarno, Leksikon je »una grande impresa«, veliki pothvat, koji, kako je već na početku istaknuto, zasijeca u najzreliji i najaktivniji period Stullijeva života.

Mihajlo Antun po krštenju, Stulli po obitelji, Joakim po zvanju, potpisuje se Joakim (lat. Joachim, Joachimus; talj. Gioachino, Gioacchino) Stulli. Nije

⁵⁰ Štein, Dubrovačka porodica Stulli u Rusiji, str. 2.

⁵¹ Boljšaja enciklopedija, sv. 18, S. Peterburg, str. 86b.

⁵² Enciklopedičeskij slovar, sv. 31^a, S. Peterburg 1901, 853b—854a.

⁵³ Ottuov, Slovník Naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných Vědomostí, vol. 24, Prag 1906, str. 303b.

⁵⁴ Iz Knjiga rođenih i mrtvih vidi se da neke žene iz obitelji Stulli teško rađaju djecu, pak su ona, zbog smrtnog pogibelji, odmah poslije poroda krštena u stanu. Tako Jela, majka Joakimova, tako sinovi Jelini: Gjivo Dominik, Mihajlo Antun (fr. Joakim) i Pero Antun itd.

⁵⁵ Stulli, Vocabolario I, str. 3—4.

pronađen, dosad, nijedan dokument, u kojem bi se on drukčije potpisivao, prema tome služim se onom formom imena i prezimena, kojom se on redovito služio.

Mihajlo Antun, sin Marka Sullija (1686—1736), drvodjelca (fabrilignarii) i Jele (1700—1771), kćeri Mihajla Šumanovića i Marije r. Milković, rođen je u Dubrovniku 23. travnja 1730. i »ob imminens mortis periculum« odmah, u kući, kršten, od Ivana Šumanovića, ujaka, podžupnika grada,⁵⁶ dok je propisane obrede i molitve obavio u katedrali pop Luka Bobani tek 12. studenoga 1730, u prisutnosti kumova: Đura Buće (Buchia) i Pere Sorkočević, žene Vladislava Gučetića.⁵⁷ Time je pitanje godine i dana rođenja definitivno riješeno.

Od braće i sestara, Petar umire u godini rođenja (1732), sestra Marija u mladosti (1736—1758), Gjivo Dominik postaje svjetovnim svećenikom (1728—1804),⁵⁸ dok je Ivo (1733—1817) oženjen s Anom, rođenom Maras, kćerom Stijepa Marasa, pomorskog kapetana, imao četiri kćeri (od kojih se Magdalena udala za Nikolu Lizzu, upravitelja stonskih solana) i tri sina: Marka, Gjiva i Stijepa, koji je osigurao potomstvo, ali u Rusiji.

Nepoznati su specifični motivi koji su mladog Mihajla u 16. godini doveli u samostan male braće.⁵⁹ Službeno je primljen tek 18. svibnja g. 1751.⁶⁰ Dne 7. srpnja 1751. prima redovničko ruho i dobiva ime Joakim, u crkvi sv. Sabina, na otočiću Daksi, skupa sa don Mihajlom (P. Luigi) Spagnolettijem, kasnijim provincijalom (1761—1764, 1787—1790) i dubrovačkim nadbiskupom (1792—1799). S njima su bili u novicijatu Vlaho Letumić, koji je izdao u Ankoni g. 1768. Put sveti od Kriscija, i Celso Mitrović, dvaput provincijal (1781—1784, 1790—1793) pod vodstvom o. Danijela, čovjeka čvrste ruke, i o. Dionizija, gvardijana i kasnije dvaput provincijala (1773—1778), obojice s Pelješca.⁶¹ Položio je zavjet 31. srpnja i u knjizi zavjetovanih svečano se potpisao: »Io fra Gioachino da Ragusa affermo, come di sopra, e rattiffico con proprio pugno«.⁶² Karakteristični potezi pisma do smrti ostaju gotovo nepromijenjeni.

⁵⁶ Među rukopisima male braće čuva se i Synodus Dioecesana Ragusina 1729, f. 34r: »Cappellani DD. Canonicorum: R. D. Joannes Sciumanovich V. Parochus civitatis«. Isporedi Brlek, Rukopisi br. 250, str. 255.

⁵⁷ HAD. Grad. Kršteni 1729—1758: »Anno Domini 1730 die 12 Novembris. Natus est Michael Antonius, filius Marci Stulli et Helenae filiae Michaelis Sciumanovich, coniugum, die 23 aprilis, quae fuit feria III, hora 13, quem ob imminens mortis periculum rite domi baptizavit R. D. Joannes Sciumanovich. Postea dictus infans delatus fuit ad ecclesiam cathedralem, cui ego Lucas Bobani sacerdos Rachusinus sacras ceremonias et preces adhibui, et Michael Joannes nomen imposui. Patrini fuerunt nobilis vir Dnus Secundus Giorgii de Buchia et nobilis matrona Pera de Sorgo, uxor Dni Vladislau de Gozze«.

⁵⁸ Arhiv nadbiskupije dubrovačke (=AND), VIII. Litterae dimissoriales. 3. G. 1753—1814 (Libro Ordinazioni e Dimissoriali del 1753—1814) f. 4v.

⁵⁹ HAD. XXI. Manuali pratici del Cancelliere. 2. Memorie. Vol. 22. N. 17: Vita ed opere di Gioachino Stulli. Pismo, stil i ton odaju, bez ikakve sumnje da je autor Inocencije Čulić (1782—1852): »Avendo terminati i suoi studi dell'Umanità, e della Rettorica nel Collegio di Ragusa, allora diretto dai dotti PP. Gesuiti, abbracciò in età di 16. anni l'Istituto di S. Francesco de'Minori Osservanti nel Convento di Ragusa«.

⁶⁰ MB. Decreta et acta in Capitulis et Congregationibus Fratrum Minorum Prov. Ragusinae ab an. 1708 usque ad an. 1795, f. 131v.

⁶¹ MB. Liber novitiatus 1700—1766, f. 63v.

⁶² MB. Profitentium nomina 1701—1765, f. 34r.

Humanističke nauke završio je u dubrovačkom isusovačkom kolegiju,⁶³ filozofiju i teologiju u male braće,⁶⁴ specijalizaciju na glavnom studiju franjevačkog reda u Rimu (Aracoeli), gdje je imala sjedište vrhovna uprava reda i gdje su predavali istaknuti profesori: o. Ambrozije Erba, ugledna ličnost u rimskoj kuriji i o. Augustin iz Napulja, kronolog reda, koji je nastavio s izdavanjem pravnih dokumenata reda.⁶⁵ Pod njima »fece la pubblica conclusione«,⁶⁶ sa zamjernim uspjehom završivši studije u Rimu. Već je tada, g. 1760, odlučio raditi na »ilirskom« leksikonu s latinskim i talijanskim riječima. Sve svoje misli i sve svoje snage posvetio je tom teškom poslu, pa i onda kada je vodio upravu samostana izvan Dubrovnika:⁶⁷ g. 1761—1762, 1768—1769 bio je starješinom u Kuni na Pelješcu, 1765—1768. u Rijeci Dubrovačkoj, g. 1766. odlazi u Napulj za potrebe domaće suknarije,⁶⁸ g. 1769—1770. na Daksi, za koju veli da je »otocsich u Dubrovasckomu oo. Franceskana«.⁶⁹

U tim samostanima ima prilike i vremena da upozna izvangradski život i pobilježni riječi iz seoskog, primorskog, pomorskog i ribarskog života, dok mu je u Dubrovniku, i kao Dubrovčaninu i kao malobračaninu, poznata vjerska, građanska i upravna terminologija, uz bogatu literaturu i prilično ustaljenim pravopisom. U tome mu je poslužila već tada bogata biblioteka male braće s rječnicima i rukopisnom i tiskanom književnom baštinom. Većina je rječnika, istina, unišla u fundus biblioteke nakon Stullija, ali neki su sastavljeni u njegovo vrijeme, kao talijansko-ilirski rječnik Lovre Cekinića,⁷⁰ koji je više po-

⁶³ U predgovoru S. M. Cerva, *Bibliotheca Ragusina*, tom. I. Zagrabiae 1975, p. XIV Stjepan Kراسić iznosi opis školskog programa dubrovačkog isusovačkog kolegija, na temelju dosadašnjih studija, s posebnim obzirom na S. M. Crijevića (1686—1759), koji se s osjećajem zahvalnosti sjeća svog prvog učitelja Đure Matijaševića.

⁶⁴ Glede organizacije filozofskih i teoloških studija u franjevačkom redu vidi: M. Brlek, *De evolutione iuridica studiorum in Ordine Minorum*, Dubrovnik 1942, te *Školstvo dubrovačke franjevačke provincije* (rukopis). F. E. Hoško, *Organizacija filozofske i teološke nastave na visokim školama Provincije sv. Ladislava u razdoblju posttridentinske obnove*, u: *Kačić* 6 (1974) 53—70.

⁶⁵ I. Čulić, *Vita ed opere di Gioacchino Stulli*, in *HAD. XXI. Manuali pratici del Cancelliere. 2. Memorie. Vol. 22. N. 17.* — A. M. Neapolitano izdao je u Rimu g. 1795. *Chronologia historico-legalis Sraphici Ordinis Fratrum Minorum*, vol. IV (1751—1765).

⁶⁶ I. Čulić, *Vita ed opere di Gioacchino Stulli*.

⁶⁷ Rode, *Necrologium*, p. 515, n. 830: »Absolutis hisce studiis, statim Lexicon Illyricum componendi perseverans iniit consilium, dieque ac nocte ad hunc tam imprcbum laborem, etiam tunc cum alicuius extra urbem coenobii nostri administrationem gerebat, suas omnes cogitationes, totumque animum suum intendebat«.

⁶⁸ MB. *Libro della Botegha del Lanificio* (1725—1804), f. 29r. (An. 1766): »Per spesi del P. Gioachino nell'andar e tornar da Napoli Z. 22.30«.

⁶⁹ MB. *Decreta et acta in Capitulis et Congregationibus Fratrum Minorum Prov. Ragusino* ab a. 1708. usque ad a. 1795. f. 162v (1. V. 1761): »In Conventu S. Mariae Cunnae Adm. Vdus P. Joachimus de Ragusio habuit vota 6 cum dispensatione«; f. 182v (23. X. 1765): »In Conventu S. Mariae Umblae P. Ioachim a Ragusio, habuit vota omnia«; f. 184r (11. V. 1766) habuit vota quinque«; f. 187r (18. VI. 1767) habuit vota omnia«; f. 191r (30. VIII. 1768): »In Conventu S. Mariae Lauretinae Cunnae P. Joachim a Ragusio cum dispensatione habuit vota omnia«; f. 192r (18. V. 1769): »In conventu S. Sabini Daxae P. Ioachim a Ragusio habuit vota omnia«.

⁷⁰ Brlek, *Rukopisi*, str. 186, br. 194: III. *Vocabolario italiano-illirico* raccolto da P. Lorenzo da Ragusa Min. Osserv. di S. Francesco, detto Zecchinich. O Cekiniću (1694—1752) i njegovom nadimku vidi D. P. Beriće, Još dva nepoznata djela fra Lovre Miloradovića, zvanog Cekinića, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor P. Popovića XXII, Beograd 1956, br. 3/4, str. 264—270.

znat zbog svoje velike zbirke prijepisa pjesama na narodnom jeziku.⁷¹ Možda nije sasvim slučajno da je dne 4. rujna 1759. počeo Ivan Evandelista Lucić (1738—1818), farmacist poznate farmacije male braće, raditi na *Liber in quo sunt adscripta nomina herbarum, tam in lingua italica, quam in illyrica*.⁷² Dvojezične imenike biljaka sadržavaju i Farmaceutski priručnik,⁷³ *Farmaceutski priručnik s talijansko-hrvatskim imenikom ljekovitih biljaka*,⁷⁴ *Talijansko-hrvatski imenik biljaka*.⁷⁵ Interesantno je da neki tiskani opisi biljaka donose postrance hrvatske nazive, kao npr. *Herbolarium seu de virtutibus herbarum, Vicetiae 1491*.⁷⁶ Čak i *Vocabularium iuris utriusque, Argentinae 1500*, ima, na nekim stranama, ispisane talijansko-hrvatske nazive ljekovitih biljaka.⁷⁷

Rječnici ljekovitih biljaka, ljekaruše i farmaceutski priručnici, formirani na temelju iskustva, predstavljaju rukopisnu baštinu ljekarne, koja u Italiji nabavlja, dobrim dijelom, lijekove ili ingredijente za lijekove. Tako Stulli na tom području nalazi već prilično obrađeno gradivo.

Prevoditeljima i prerađivačima latinskih i talijanskih filozofskih, teoloških, asketskih i literarnih djela služe tiskani i netiskani rječnici, u posebnim prilikama vlastita pomagala i sistemi, tako npr. Injacije Gradić (1655—1728) piše u Rim Đuri Matijaševiću da je za prevođenje *Života prisvite Bogorodice* (autor Marija Agredska) stavio na stol: »*il Calepino, Lexicon Theologicum, Slovník, Breviario Slavonico, Missale Illirico, Liturgia Serviana*«. ⁷⁸ A kako je tek bilo Timoteju Gleđu (+ 1787), kad je prevodio drame Metastasia.⁷⁹ Boraveći gotovo dva decenija sa Sebastijanom Dolci-Sladom (1699—1777), Stulli je upoznao i njegove ideje i sistem rada pri izdavanju povijesti dubrovačke franjevačke provincije, pri izdavanju biografskog pregleda važnijih dubrovačkih pisaca, te rasprave o starini i rasprostranjenosti »ilirskog« jezika, u duhu Vinka Pribojevića, Mavra Orbinija, Ignjata Đurđevića i ostalih.⁸⁰

Osim sa seljacima i vinogradarima na Pelješcu, ribarima i primorcima u Rijeci Dubrovačkoj i okolici otočiča Dakse,⁸¹ sa subračom u Dubrovniku, Joakim ima prigode razgovarati i s franjevcima iz Bosne, koji od g. 1752. do

⁷¹ Brlek, Rukopisi, str. 246—252, br. 245.

⁷² Brlek, Rukopisi, str. 286—287, br. 284.

⁷³ Brlek, Rukopisi, str. 285, br. 281.

⁷⁴ Brlek, Rukopisi, str. 287, br. 285.

⁷⁵ Brlek, Rukopisi, str. 287—288, br. 286. Isporedi i Brlek, Rukopisi, str. 283—284: 278. Talijansko-hrvatski rječnik. Isporedi i B. Šulek, Jugoslavenski imenik bilja, Zagreb 1879, str. XVII. Glede rječnika Sime Budmanija (1703—1764) i I. M. Matijaševića, ispredi M. Pantić, nav. djelo (49), 135—138.

⁷⁶ J. Badalić, Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj, Zagreb 1952, 117, br. 523 Herbarium. U Bilješci na str. 222, pod istim brojem, specificirano je da su do latinskih naziva biljaka počesće pripisani hrvatski nazivi istih biljaka. Ispred koloфона, bilješka iz g. 1538, napisana je bosančicom: »Ouoie libro od spezierie svetoga frane u Dubrovniku«. S njim se služio o. Bernard iz Dubrovnika.

⁷⁷ Badalić, Inkunabule, str. 203, br. 1119 i bilješka pod istim brojem na str. 233.

⁷⁸ Deanović, Odrzi talijanske akademije »degli Arcadi« preko Jadrana, Rad JAZU 248, Zagreb 1933, 86—87.

⁷⁹ Sebastianus Dolci, Fasti litterario-ragusini, Venetiis 1767, p. 61, n. 254. M. Kombol, Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda, Zagreb 1961, str. 343.

⁸⁰ Isporedi Miroslav Pantić, Sebastijan Slade-Dolci, dubrovački biograf XVIII veka, Beograd 1957 (SAN). U ovoj iscrpnoj monografiji autor donosi obilje podataka o životnoj i kulturnoj situaciji male braće u XVIII. stoljeću, a to vrijedi i za razdoblje Stullijeve mladosti i prvih predradnja oko redakcije rječnika.

⁸¹ Vicko Lisičar, Tri dubrovačka otočiča (Daksa, Sv. Andrija i Ruda), Dubrovnik 1935.

1782, desetak na broju, slušaju predavanja na generalnom studiju teologije male braće, osnovanom g. 1664, i s pravom na jubilaciju od g. 1723.⁸²

Stulli doduše ne govori o prinosima osoba i sredine, u popisu izvora ne navodi rukopisne rječnike, ali zato novodi sve poznate tiskane rječnike. Bez sumnje, na njega utječe netom spomenuti rad oko sabiranja riječi i pjesama na narodnom jeziku, zatim redigiranje različitih rječnika, dileme oko prevođenja, odnosno prerađivanja stranih djela i pisanje izvornih. Ipak mislim da su najznačajniji upliv izvršili Đuro Matijašević (1670—1728), Ignjat Đurđević (1675—1737) i Ardelio Della Bella (1654—1737). Đuro Matijašević svojim idejama, svojim radom na trojezičnom rječniku Akademije ispraznih, u skladu s tadašnjim općim lingvističkim pokretima u zapadnoj Evropi, primijenjenim na dubrovačke prilike. Ignjat Đurđević svojim književnim stvaranjem, jezikom, pravopisom i ugledom. Ardelio Della Bella, koji je već g. 1709 dao Matijaševiću na ogled rukopis svojega rječnika, praktičnom primjenom novih sistema u obrađivanju rječnika.

Đuro Matijašević aktivno sudjeluje na sjednicama Akademije ispraznih, kad se raspravlja o pravopisu, gramatici »ilirskog« jezika i trojezičnom rječniku. Proučava narodni jezik, skuplja narodne pjesme, skuplja riječi bilo iz naroda,⁸³ bilo iz djela, »ex probatis auctoribus«⁸⁴ i skuplja »ilirske« knjige. Kad je zaključeno da se sastavi gramatika i veliki latinsko-talijansko-ilirski rječnik, zaduženi su osim Matijaševića i Dživo S. Bunić Vučić mlađi (1664—1712), čovjek od uprave⁸⁵ i Ivo Natalić Aletin-Alletti (1670—1743).⁸⁶ Glavni teret pada

⁸² Michael Brlek, *Conventus S. Francisci Ragusii (Dubrovnik) historica lineamenta. Extractum ex Miscellanea Melchor de Pobladura, vol. I., Romae 1964, pp. 428—430. MB. Vestiarij od g. 1595—1826, spominje na f. 103r »P. Mariano di Bosna lettor filosofo«; f. 106v »P. Lorenzo Bosnese«, f. 107r »P. Giovanni Bosnese lettor filosofo«, f. 113r »P. Marco studente Bosnese«, »P. Filippo studente Bosnese«, »P. Paolo studente Bosnese«, f. 114v »P. Tommaso studente Bosnese«, f. 116v »P. Lodovico, P. Domenico studenti Bosnesi«. Od g. 1784—1799 dolaze imena još osmorice studenata Bosanaca, od kojih je i »P. Bosnese organista«.*

⁸³ Akademija »Dangubnijeh« (Otiosorum) i njen rad oko jednog rječnika u Dubrovniku. Po usmenom izvještaju P. Kolendića piše A. Vučetić, Srđ 5(1906) br. 14, str. 683: »Njena je svrha u početku bila prečišćavanje jezika, ili, kako su kazivali, imali su primati sirov jezik »na Tboru«, mjestu na Pločama, u istočnom zagrađu Dubrovnika, gdje su dolazile karavane iz Hercegovine, a uglašivati taj jezik u akademiji«.

⁸⁴ Dolci, *Fasti litterario-ragusini*, p. 26, n. 94. Georgius Matthaeus. »... ipse ab otiosorum Accademicorum coetu ad Illyricum conficiendum lexicon Triumvir dictus est...«. Cerva, *Bibliotheca Ragusina*, nav. izd. tom. II—III, str. 112—113: »At vero Illyricas potissimum Musas coluit, hinc cum Otiosorum Academia, quae superioribus annis florebat Ragusii Illyricum Lexicon ex probatis Auctoribus componendum evulgandumque statuisset et ad conficiendum opus tres eruditos ex Academicis viros destinasset, unus ex iis fuit Georgius, qui demandata egregie functus est provincia, sed post tres aut quatuor litteras in ordinem realats qui primas in lucubrando opere partes habebat, Ragusio abeunte, intermissum fuit opus nec alius quispiam absolvendum curavit«. Vidi Srgj 5(1906) br. 14, str. 681—692.

⁸⁵ Dolci, *Fasti litterario-ragusini*, p. 31, n. 120: »Joannes Seraphinus de Bona junior. Etiam ipse Triumvir electus ad Illyrici Lexici curam«. Cerva, *Bibliotheca Ragusina*, nav. izd. tom. II—III, str. 222: »Cum Otiosorum Academia Ragusii statuisset, ut suo nomine Illyricum Lexicon vulgaretur, Ioannes unus ex tribus fuit, cui huiusmodi provincia demandata est. Licet porro multis, et publicis et privatis curis distentus, litterarum studia, quibus maxime oblectabatur, numquam intermittebat«. Isporedi Deanović, Odrazi, u Rad JAZU 250, 100—101.

⁸⁶ Dolci, *Fasti litterario-ragusini*, p. 31, n. 118: »Joannes Natali Alessi. Ab Otiosorum Academia ipse Triumvir electus ad Lexicon Illyricum conficiendum«. Cerva

na Matijaševića i s njegovim prisilnim odlaskom u Rim 1710. djelo je prekinuto »post tres, aut quatuor litteras in ordinem relatas«. ⁸⁷

Gdje je svršio rukopis? Veći dio rukopisa Đura i Ivana M. Matijaševića (Giammaria Mattei) čuva se u knjižnici male braće, među njima i *Dictiones aliquae ex Dictionario latino-illyrico-ragusino depromptae*,⁸⁸ ali o tom rukopisu ni spomena. Pita se da li ga je Joakim ikada dobio na uvid ili uporabu. Kad nema dokumenata, moguće su samo pretpostavke. God. 1751. vraća se u Dubrovnik Ivan M. Matijašević (1713—1791), koji nigdje ne spominje da misli nastaviti rad na Akademijinom rječniku, iako radi na talijansko-ilirskom rječniku.⁸⁹ Svim se silama baca na skupljanje gradiva za crkvenu, a i političku povijest Dubrovačke Republike. Ustupa »selectissimam Ragusiensium monumentorum supellectilem« D. Farlatiju za šesti svezak *Illyrici sacri*,⁹⁰ što J. Coletti sa zahvalnošću ističe.⁹¹ S. Slade-Dolci pohvalno govori o Matijaševiću radu,⁹² Tade Smičiklas naglašuje da je »zbornik u tri ogromna Zibaldona ogromna zbirka ispisa«,⁹³ Franjo Rački ističe da je Matijašević »indefessus historiae patriae cultor«,⁹⁴ J. Gelcich govori o njem kao »optime de rebus patriis

Bibliotheca Ragusina, nav. djelo II—III, str. 236: »Latinam linguam atque Etruscam ita possidet, ut nullus sit in iis verbum vel vetus, vel novum et quo ab Authore potissimum in usu habitum, quod ipsum lateat. Illyricam etiam linguam optime callet adeoque unus ex tribus fuit, cui huius initio saeculi Otiosorum Academia Illyricum Lexicon describendum mandaverat, eamque Provinciam una cum Georgio Matthaei sacerdote et Ioanne Bona, viro Patritio, de quibus supra egimus, aggressus est, licet post paucas litteras in ordinem digestas, opus, nescio quam ob causam, pro neglecto delictoque habuerit; quin et scribere Illyricis litteris, quas Cyrillianas vocant, optime novit«. Isporedi Deanović, Odrazi, u Rad JAZU 250, 105—122.

⁸⁷ Cerva, Bibliotheca ragusina, nav. izd. II—III, str. 113. O Đuri Matijaševiću vidi Deanović, Odrazi, Rad JAZU 250, 105—122.

⁸⁸ Brlek, Rukopisi, str. 185—186, br. 194. II.

⁸⁹ Dolci, Fasti litterario-ragusini, p. 34, n. 135: »incumbit modo Lexico Italico-Illyrico conficiendo«. Iz Genealogia Mattei znade se da je g. 1742. Ivan M. Matijašević predavao u ilirskom kolegiju u Loretu: »1742. Feci scuola nel Collegio Ilirico a Loreto«. Deanović, Dnevnik Iva M. Matijaševića. Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, I, Dubrovnik 1952, 327. To potvrđuje i Dictionarium latino-ruthenicum, jer uz riječ nycitorax stoji primjedba: »Il P. Giammaria Mattei lo diceva kruk noćni...«. Brlek, Rukopisi, str. 150, br. 158: Dictionarium latino rutenicum f. 443v. Interesantna je i postanak rječnika: »Dizionarietto italiano-slavo-moscovitico, raccolto l'anno 1751 nel venire (da Ancona) a Ragusa, coll'aiuto di Giovanni Mladinovich«. Izdao ga M. Deanović, Talijansko-hrvatsko-ruski rječnik iz g. 1751, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb 1951, str. 567—612.

Među rječnicima biljaka, koje Ivan E. Kuzmić, farmacist male braće, pozajmljuje B. Šuleku za Jugoslavenski imenik bilja, Zagreb 1879, str. XVII nalazi se i Matijaševićev Erbario italiano-illirico, cioè nomi di erbe, fruttici, alberi e di alcuni altri semplici alla medicina appartenenti, raccolti di vari testi«.

O Matijaševiću govori i Chronicon Collegii Ragusini 1559—1764, izdao M. Vanino. Vrela i prinosi, fasc. 7., Sarajevo 1937, str. 115 et passim.

⁹⁰ D. Farlati, Illyrici sacri, tom. VI. Ecclesia Ragusina cum suffraganeis..., Venetiis 1800, pp. 1—409.

⁹¹ Nav. djelo, pp. V i 2 ib.

⁹² Dolci, Fasti litterario-ragusini, p. 34, n. 135.

⁹³ Codex Diplomaticus. Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, sv. II, Zagreb 1904, str. XIX—XX.

⁹⁴ Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. XIII. Monumenta Ragusina. Libri reformationum, tom. II, Zagreb 1882, p. I.: »Ast posterio lacuna potuit aliquatenus suppleri excerptis, quae e deperditis modo protocollis indefessus historiae patriae cultor P. Gain-Maria Mattei ... saeculo elapso concinaverat«.

merito«,⁹⁵ a K. Vojnoviću »pravi je Muratori crkvene dubrovačke historije«⁹⁶ i »znameniti učenjak«⁹⁷ M. Kombol kao da žali što o njemu ne postoji iscrpna monografija.⁹⁸

Odnose između Gjiva Stullija, Joakima Stullija i Matijaševića otkrivaju, među ostalim, i dva pisma. G. 1781 Matijašević moli Joakima u Mlecima da preuzme korekturu *Devetnice u čast presv. Srca Isusova* i obećava da će ga toplo preporučiti braći Coleti u vezi s namjeravanim tiskanjem rječnika u Mlecima.⁹⁹ U pismu J. Coleti u Mletke 29. ožujka 1791. Djivo Stulli opisuje posljednje časove svog intimnog prijatelja Matijaševića, govori o ostavštini, Zibaldonima i o dovršenoj povijesti Dubrovnika na latinskom jeziku,¹⁰⁰ talijanski se prijevod čuva u knjižnici male braće.¹⁰¹

Kod redigiranja Matijaševićeve »ilirske« gramatike, koju hvale i Vlaho Stulli¹⁰² i A. Martecchini¹⁰³ sudjelovao je i Matijaševićev intimni prijatelj¹⁰⁴ Gjivo Stulli, priznati stručnjak za hrvatski jezik.¹⁰⁵ On je poslije Matijaševićeve smrti naslijedio autograf te gramatike.¹⁰⁶ Međutim ili za vrijeme bolesti ili odmah poslije smrti Gjiva Stullija g. 1804. ta gramatika bude, kako veli

⁹⁵ Isporedi bilj. 94. Libri reformationum, vol. V, Zagreb 1897, p. V.

⁹⁶ Kosta Vojnović, Crkva i država u Dubrovačkoj Republici, u: Rad JAZU 119, Zagreb 1894, p. 65,72 bilj. 3.

⁹⁷ Nav. djelo, p. 142.

⁹⁸ Kombol, nav. djelo (79), 435: »Kad bude jednom poznatiji i sustavnije prikazan, dobit će među našim učenim ljudima XVIII stoljeća dolično mjesto i dubrovački isusovac Ivan Marija Matijašević (1713—1791), koji se je također neumorno bavio našim jezikom i književnošću i dubrovačkom poviješću, ostavivši u rukopisu i jednu slovnici i rječnik«.

⁹⁹ MB. Pismo Matijaševića od 11. rujna 1781. J. Stulliju u Mletke.

¹⁰⁰ Pismo Gjiva Stulli iz Dubrovnika 29. ožujka 1791. J. Coletiju u Mletke (Codici Cicogna nella Biblioteca del Museo Correr, Venezia).

¹⁰¹ Compendio della storia sacra di Ragusa dell'Abate Giammaria Mattei, Exge-suvita, scritta da lui in latino, Ragusa 1788.

¹⁰² HAD XXI-2-107 Inscriptiones et elogia nonnullorum Rhacusanorum virtute et doctrina excellentium B. S., f. 10r.: »Sic ille revera primus illyricae linguae praecepta in integram grammaticam redegit, perfecitque; opus quidem novum, valde a studiosis expetitur, ejusque praecipuum ingenii monumentum, quod Ioanni Domini Marci fil. Stullio ob morum et studiorum similitudinem sibi carissimo, et illyricae linguae scientissimo autographum post mortem reliquit«.

¹⁰³ Fr. M. Appendini, Grammatica della lingua illirica, ed. 3, Ragusa 1833, p. 21, nota 2), umetak tipografa glasi: »I manoscritti delle più accreditate produzioni illiriche inedite dei poemi ragusei riuniti in 26 grossi volumi sono posseduti dal tipografo Martecchini, il quale nutre fermo proposito di continuare la loro pubblicazione«.

Potesse esso sperare almeno di rinvenire in qualche parte la Grammatica illirica ragionata, lavoro di 20 anni del Gesuita P. Matteo (!?) Mattei, condotto a termine colla cooperazione del dotto sacerdote D. Giovanni Stulli, della quale si conosce la laboriosa e dotta compilazione, senza che siasi mai risaputo il luogo nè il tempo delle di lei preziose perdite«.

¹⁰⁴ U pismu Gjiva Stullija J. Coleti u Mletke g. 1791. Gjivo opisavši posljednje časove Matijaševićeve veli: »fù veduto da me i da due altri preti sui amici«.

¹⁰⁵ Fr. M. Appendini, Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei, vol. II, Ragusa 1803,115: »...e il Sig. D. Giovanni Stulli, uno dei più intelligenti nella lingua illirica, come può raccogliersi da qualche suo scritto, e dall'elegante traduzione della Novena di S. Giuseppe Calasanzio Fondatore delle Scuole Pie«. Isporedi P. J. Šafarik, Geschichte, vol. II, Prag 1865, 90, 258, 267.

¹⁰⁶ Vidi bilj. 102.

Vlaho Stulli, »inique surrepta«,¹⁰⁷ a četiri godine kasnije, zanimljivo je, Źlazi u Dubrovniku F. M. Appendinijeva *Grammatica della lingua illirica*. Nije stoga čudno da su o Appendinijevom autorstvu izražene više-manje prikrivene sumnje.¹⁰⁸

Matijašević i braća Stulli upotpunjuju se međusobnim razumijevanjem, pomaganjem i znanstvenom suradnjom u radu na gramatici (Matijašević i Gjivo Stulli), na rječniku (Joakimu pomaže brat Gjivo s Matijaševićem, koji mu ustupa svoje »ine rukopisne radnje«), na povijesti dubrovačke nadbiskupije (Matijašević). Ta znanstvena uzajamnost prelazi u novu fazu, kad je Gjivo imenovan privremenim upraviteljem ukinutog dubrovačkog ĩsusovačkog kolegija g. 1773,¹⁰⁹ a don Ivo Salatić upraviteljem nastave. To pribavlja

¹⁰⁷ HAD. XXI-2-107 Inscriptiones, f. 35v: »Sed Stullio aut morti proximo aut post eius obitum Mattei grammatica inique surrepta fuit: pari equidem nequitia idem insuper Stullius elegantissime interpretationis illyricae Operis de Christi Imitatione, quam femina nobilis generis, sibique perspectae inconsulte ceteroquin commodaverat, restitutione fraudatus sit, quis non mirabitur? Sic per summum dedecū eg.egia duo doctrinae et elegantiarum monumenta, quae sollicitam in custodiendis diligentiam merebantur, jamdiu perierant«.

¹⁰⁸ G. Casnacich, Biblioteca di F. I. Ciulich, Zara 1860, p. 174, n. 793: »Contro il P. Francesco Appendini — Epigramma latino del sig. Giacomo Betondi (?) con la traduzione illirica dello stesso«. U rukopisu MB br. 793, p. 16v stoji: »Allorchè il P. Francesco Maria Appendini delle Scuole Pie stampò la sua Grammatica Illirica gli venne fatto non si sà da chi precisamente (si crede dal Sig. Giacomo Bettondi, di cui è la traduzione illirica) il seguente distico:

Itale, jure doces Graecam, Slavamque loquelam;
Nam tibi Graeca fides, slavaque rusticitas.

Traduzione.

Lazmaninse ucit stavi (Garschi, i Nascki: prem podoban) On ù Sarzu Gark je pravi A s'Slovinskim s'djellim cjoban«.

J. Bersa, Dubrovačke slike i prilike (1800—1880), Zagreb 1941, 102 ovako se osvrće na gornje stihove: »... bojim se, da nije Betondi, sudeći po onoj grčka vjera«, ili nešto znao ili nešto naslućivao o nečistoj raboti Frana Appendinijak«.

J. Nagy, Starija hrvatska književnost u krugu bečke slavistike. Dubrovački horizonti 2(1970) br. 3, str. 30: »A kad je Appendini 1823, nekoliko mjeseci proboravio u Beču i, u razgovoru s Kopitarom, spomenuo da bi drugo izdanje svoje gramatike rado udesio prema Institutiones, ovaj izvješćujući o tome Dobrovškoga, dodaje: »si poterit et scierit«. Nije se prevario; izmjenama takova značaja u drugom izdanju Appendinijeve gramatike ni traga«.

Vlaho Stulli, Inscriptiones f. 44r (HAD XXI-2-107) u biografiji A. Kalića spominje da je Luka Detorre, Dalmatinac, za mali novac došao do rukopisa Iva Salatića, pak dodaje: »Vetus autem est apud nos et pervulgata querela de litterariis plagiiis, qui passim ab advenis hactenus Rhacusae patrati sunt, et quotidie fieri exercentur, sed de his forsā fusius loquar?«.

¹⁰⁹ J. Posedel, Povjest gimnazije u Dubrovniku. Program Ā. K. Velike državne gimnazije u Dubrovniku za šk. g. 1900—1901, Dubrovnik 1901, str. 33 piše da je 3. rujna 1773. u dubrovačkom Kolegiju bio proglašen papinski dekret o ukinuću ĩsusovaca: »Istoga dana nadbiskup povjeri upravu zavoću O. Ivanu (!?) Stulli-u Malobraćaninu, te mu naredi da stanuje u zavodu«. Taj podatak ispravlja u Program za šk. g. 1901—1902, Dubrovnik 1902, str. 4: »Upravu škole povjeriše Dum Ivu Salatiću, poučavanje retorike Dum Āuru Feriću, gramatiku Dum Leonardu Gaudiju, i dum Vici Āumbeliću, a četvrti razred Dum Mihi Gaudiju. Privremenu upravu cijelog kolegija imao je Dum Ivo Stulli«. To potvrđuje i B(lasius) S(tulli), Inscriptiones f. 10r (HAD. XXI-2-107): »Pietati et Memoriae (Ioannis Dominici Marci Fil. Stulli) Optimi Sacerdotis Rhacusani Qui (post Societatem Jesu dissolutam) Senatus Consultu (Publico docendi Officio I in Rhacusano Collegio Praefuit)«.

Gjivu ugled, Matijaševiću mogućnost da se i nadalje služi bibliotekom u kojoj su pohranjeni rukopisi i njegova strica Đure,¹¹⁰ Joakimu se pak otvara obilat izvor ispisivanja, kako primjećuje Inocent Čulić g. 1815 u pismu Matiji Kaporu na Korčulu, naime, da je Joakim našao u Dubrovniku, poslije ukinuća isusovaca, mnogo gradiva za svoj rječnik.¹¹¹

Pojačani položaj bratov, brat mu je uvijek suradnik i čvrst oslon, prijateljstvo Matijaševićovo, poznanstvo s književnicima, podrška one samostanske braće koja uviđa važnost njegovog rada oko redigiranja rječnika, položaj obitelji i rodbine s razgranatim poslovnim vezama, poznanstva s nekim vlasteoskim porodicama — sve to daje Joakimu moralnu i stvarnu podršku kad god bi se našao u nevolji, kao npr. zimi g. 1778, kad je naglo premješten na Kunu. Iz samostana u Kuni obraća se 1. ožujka 1788. na kneza i Vijeće. Pismo, poslano po stonskom knezu, gubi se, pak iz Stona ponovno piše 15. ožujka, računajući s razumijevanjem i podrškom prijatelja i vlasti.¹¹²

U sistemu skupljanja i obrađivanja riječi Joakim slijedi ideje vodilje i praksu Akademije ispraznih, imajući pred očima i pothvate u zapadnoj Evropi, slušajući savjete brata i ljudi koji su radili na istim i sličnim područjima.

Čini se da mu je najviše pomogao praktični primjer Adelija Della Belle (1654—1737), koji je tiskao svoj *Dizionario italiano, latino, illirico* u Mlecima g. 1728. štokavskim narječjem bosansko-dubrovačkog govora.¹¹³ Neobično interesantan i značajan *Predgovor*, kojim Della Bella popraćuje rječnik zaslužuje duboku analizu. Poslije *Predgovora* daje Katalog dubrovačko-dalmatinskih pisaca s kraticama, koje navodi kod pojedinih riječi. Della Bella smatra potrebnim uvrstiti i *Napomenu* kako se moraju čitati i pisati »ilirske« riječi pisane taljanskom grafijom i *Gramatiku* »ilirskog« jezika na taljanskom. Uz pojedine riječi dodani su i navodi pisaca, da se tako iz teksta i konteksta jasnije shvati i smisao riječi i odredi naglasak. Na kraju dodan je bogat latinsko-taljanski *Index*, da se rječnikom mogu služiti i oni koji ne poznaju dobro taljanski jezik.

Della Bellin rukopis rječnika pregledali su zadarski nadbiskup Vicko Zmajević, »versatissimo nella lingua illirica« i »con accurata diligenza« i Ignacije Đurđević, »persona dotta ed erudita, e poeta eccellente nella sua lingua«.¹¹⁴ Della Bellin rječnik smatraju, među ostalima, i Stjepan Musulin¹¹⁵ i Z. Vince¹¹⁶ jednim od najboljih naših starijih rječnika.

U drugom, prerađenom izdanju, tiskanom u Dubrovniku g. 1785, u dva sveska, Petar Bašić (1749—1814) mijenja Della Bellinu neujednačenu ortogra-

¹¹⁰ V. bilj. 63 i 109.

¹¹¹ Vid Vuletić-Vukasović, *Corrispondenza archeologica fra Matteo Capor da Curzola e Pietro Nisiteo da Cittavecchia*, Zara 1897, str. XII—XIII: »Egli ha trovato qui dopo la soppressione dei Gesuiti molti materiali per formare il dizionario suo. . .«.

¹¹² Prepiska 18 197.3389 (VI) 86.

¹¹³ Ardelio Della Bella, *Dizionario italiano, latino, illirico*, cui si permettono alcuni Avvertimenti per iscrivere, e con facilità maggiore leggere le Voci Illiriche, scritte con caratteri italiani, ed anche una breve grammatica per apprendere con proprietà la lingua Illirica, Venezia 1728, presso Cristoforo Zanne.

¹¹⁴ Della Bella, *Dizionario*, p. (6). Pri svršetku: »L'Autore a chi legge«.

¹¹⁵ Stjepan Musulin, *Hrvatska i srpska leksikografija*, *Filologija* 2(1959)49.

¹¹⁶ Zlatko Vince, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1978, 67.

fiju¹¹⁷ prema pravopisu Ignjata Đurđevića, zapravo prema temeljnim pravilima ukratko iznesenim na početku *Uzdaha Mandaljene pokornice*.¹¹⁸ Joakim navodi obadva izdanja Della Bellina rječnika, a što se tiče pravopisnih pravila Đurđevićevih i njihovih primjena, pitanje prepuštam stručnjacima.

S. Dolci-Slade traži gradivo za svoje studije u dubrovačkim bibliotekama: franjevačkoj, dominikanskoj, isusovačkoj, benediktinskoj sv. Jakova.¹¹⁹ Očito se tim bibliotekama služio i Joakim, kao i bibliotekama samostana u kojima je boravio. U Dubrovniku se poslužio i mnogobrojnim rukopisima. Neka rukopisna djela navodi pod njihovim naslovom i napomenom: neutješteno, nepritiskano, nepritisnuto, neupečaćeno itd., a druga su općenito naznačena: »i ine rukopisne radnje«, »i ina rukopisna urednjenja«, »i razlika rukopisna uređenja duhovna« itd.

No sve to, ocijenio je Stulli, za njegov pothvat nije dovoljno.

Kad je iscrpio sve mogućnosti koje mu je pružao Dubrovnik u skupljanju i uređivanju gradiva, odlučuje se na odlazak u Italiju, najprije u Rim, gdje je za vrijeme studija stekao poznanstva, sklopio prijateljstva, pak može računati na razumijevanje i podršku, pogotovu o. Paskvala iz Varese, generala reda od g. 1768. do 1775. Prema I. Čuliću otputovao je »verso l'anno 1770«, zapravo u jesen 1771,¹²⁰ da pregleda »iliriske« knjige, koje se nalaze u rimskim bibliotekama i kako Dubrovnik nema tiskare, da se pobrine gdje i na čiji račun bi se mogao tiskati rječnik.¹²¹

¹¹⁷ Della Bella, Dizionario. L'Autore a chi legge, (p. 8): »Mi rimane ora a dirvi che se troverete alcune voci Italiane non con l'Ortografia che ora è in uso, V. G. Otio, Gratia, Honore, non vogliate subito condannarmi. Quanto incominciai a far raccolta delle voci Illiriche per mio uso non per darle alle stampe, mi servj di varj vocabolarj, tra quali alcuni non iscrivono le suddette voci, ed altre all'usanza moderna«. U Avvertimenti str. 1 veli: »Tale è diversità degl'Illirici nello scrivere con lettere Italiane le voci Illiriche, che troverete pochissimi servirsi delle medesime lettere nello scrivere le medesime voci«.

¹¹⁸ Djela Injacija Đorđića. Za štampu priredio M. Rešetar, knj. I, Pjesni razlike i Uzdas Mandalijene pokornice, Zagreb 1918, str. 465: »Prvo: znaj da mi adrijanski Primorci ali Slovinci od Dalmacije nejmamo stavna i osobita zakona od urednopsanja aliti ortografije; pišući mi tudjijem, to jes latinskijem slovima, kojijeh vlas svaki od nas ne sudi jednako, kako tkomu na um dohodi i bolje vidi se, zbiramo i razređivamo ta slova po riječijeh. Pače budući Gjamanjić Dubrovčanin radio utemeljit i zasjeći uredbe od skladnopsije slovinskoga, dogodilo mu se što jur velikomu Platonu u uredbah i zakonijeh od njegova skupnovladanja ali republike, koji su bili od njecijeh hvaljeni od njecijeh pohuljeni, a od nikoga nasljedovani«.

Rajmund Zamagna, Nauk za pisati dobro latinskima slovima rieči jezika slovinskoga, kojim se Dubrovčani i sva Dalmacia, kako vlastitim svojijem služe. U Mletoih, kod Matka Ginami, 1639, in 16°.

Ideje o latinskom pismu kao tuđem bile su predmet rasprave g. 1785. i g. 1792. na zajedničkoj sjednici predstavnika Češko-austrijske, Ugarske i Ilirske kancelarije. O problemu kao takovom vidi M. Moguš i J. Vončina, Latinica u Hrvata. Radovi Zavoda za slavensku filologiju, sv. 11, Zagreb 1969, 61—81 i V. Gortan i V. Vratović, Temeljne značajke hrvatskog latinizma, Forum g. 1969, br. 10—11, str. 607—633.

¹¹⁹ Pantić, Sebastijan Slade-Dolci, 78—79.

¹²⁰ Početkom rujna 1771. nalazi se u dubrovačkom samostanu MB knjiga misa za pok. braću dubr. provincije (1757—1899), str. 37.

¹²¹ I. Čulić, Vita ed opere di Gioacchino Stulli: »Verso l'anno 1770. andò a Roma per trovare, come diceva lui, degl'altri materiali, e per esaminare le opere illiriche, che in queste Librerie si trovano. Nel Convento d'Araceli non fù accettato a motivo del suo spirito torbido. Il P. Pasquale de Varese, Commissario generale dell'Ordine, ch'era suo Protettore, lo fece collocare nel Convento dei Padri Riformati a S. Pietro Montorio, dove si fermò tre anni e mezzo. Da Roma andò a Venezia, e nel Convento di San Giobbe si trattenne quattro anni«.

I tako između g. 1771—1782. Stulli upotpunjuje i usavršava rječnik, savjetuje se sa stručnjacima i uplivnim ljudima i usput traži mecene za tiskanje i tiskare, jer je tu pitanje i slavenskih slova i vještih slagara. U obzir dolaze tiskare Propagande u Rimu, mletačke tiskare »ilirskih« djela, tiskara Remondini u Bassano del Grappa i bečka tiskara J. J. Kurtzbecka, koja na prijedlog ilirske deputacije dobiva dne 24. veljače 1770. od Marije Terezije privilegij tiskati »ilirske« knjige.¹²² Dne 14. prosinca 1772. Joakim dolazi u Beč s namjerom dovršiti i objelodaniti rječnik. O. Paskval iz Varese, general reda, ne samo da mu daje obedienciju za putovanje već ga i posebnim pismom preporučuju gvardijanu bečkog franjevačkog samostana, priloživši čak i dozvolu, u slučaju da bi se dovršeni rječnik imao tiskati u Beču.¹²³ Međutim Joakim niti vidje cara, niti dobi dozvolu boravka, niti mogućnost usavršavanja rječnika, pak se poslije pet mučnih mjeseci neobavljena posla razočaran vraća u Rim.¹²⁴ Iz Rima odlazi u samostan sv. Joba u Mletke,¹²⁵ početkom lipnja 1777. nalazi se u Dubrovniku,¹²⁶ odakle bude iznenada premješten na Kunu, ali se u proljeće 1778. vraća u rodni grad, gdje je 6. svibnja 1779. izabran, na provincijalnom kapitulu, magistrum novaka i klerika i vikarom samostana male braće.¹²⁷

Dne 22. prosinca 1780. šalje iz Mletaka božićnu čestitku, a 5. siječnja 1781. molbu J. Remondiniju u Bassano del Grappa da mu izda rječnik s obrazloženjem kako bi se mogli podmiriti troškovi izdanja. Kada to ne uspijeva, moli Ivana M. Matijaševića da ga preporuči braći Coleti u Mlecima, što mu ovaž u pismu od 11. rujna 1781. obećava. Nekako u isto vrijeme najavljuje tiskanom letkom »onim koi ljube učit jesik latinski, talianski i slovinski« tiskanje rječnika u tri sveska, ako se skupi 500 predbrojnika. U najavi veli da »Fridrik Veliki dostoiše castit ovi Dizionar«. Koncept latinske posvete rječnika Fridriku Velikom čuva se u arhivu male braće.¹²⁸

¹²² Jovan Radonić, Rimska kurija i južnoslavenske zemlje od XVI do XIX veka, Beograd 1950, 629.

¹²³ Pismo od 4. srpnja 1772 (Arhiv JAZU XV 24. IV. 10).

¹²⁴ Obrana J. Stullia 27. lipnja 1786: »Prima vice huc adveni de mandato P. Generallis 14. decembris a. 1772. pro condendo dictionario; accessi P. Guardianum pro exitu petendo, ut possim adire Augustissimum, ipsumque humillime rogare, ut hic morer, donec meum lexicon absolvero...« (Diözesanarchiv Wien, Franziskaner. Fasc. 1780—1789, 1766. 27. VI. p. 1).

¹²⁵ Obratio sam se na P. Vittorina Meneghin u Mletke i od njega primio 7. srpnja 1977. odgovor: »Siccome abitò, come Lei mi assicura a S. Giobbe, ch'era convento dei Minori Osservanti, mi sono informato dal nostro archivista provinciale se ha qualche notizia. La risposta è stata negativa. Ritengo sia estremamente difficile trovare qualche cosa qui a Venezia, perchè gli archivi sia di S. Giobbe, come quello provincializio di S. Francesco della Vigna sono andati quasi del tutto dispersi«.

¹²⁶ U Knjizi misa za pok. braću Stulli se nalazi potpisan 2. i 3. lipnja 1777, za S. Dolci-Sladom, koji je preminuo 1. lipnja 1777.

¹²⁷ Decreta et acta in Capitulis et Congregationibus FF. Minorum Prov. Ragusinae ab a. 1708—1795, f. 210r.

¹²⁸ Čulić, Vita ed opere di Gioacchino Stulli: »Nel 1784. andò in Boemia, inde in Sassonia per cercare del denaro: da colà andò in Prussia per impegnare, che Federico il Grande accettasse la dedica del suo Dizionario, la qual dedica in latino assai ben scritta si trova nel Zibaldone. Federico che allora trovavasi fra le sue armate, lo accolse bene, lo fece mangiare nella sua tenda, e accettò la dedica; ma non volle nè stamparlo alle spese proprie, nè dargli la pensione vitalizia, come lo Stulli domandava, e perciò il Dizionario non volle più dedicare al Federico«.

Dne 21. svibnja 1785. Gjivo D. Stulli šalje mu preko Ayale hrvatski prijevod posvete Fridriku II. i posvetu »Kattarini Usmnoscitoj Cessarizi Rossinskoj Samodarscizi igda nepridobienoj«.

B. Kopitar piše da je Stulli tražeći pokrovitelja i mecenu pošao sve do Fridrika Velikog u Berlin, Čulić veli u vojnički logor, ali da ga je ovaj otpratio k caru Josipu II. Možda je i kasnije bio kod Fridrika, jer se pronašao i hrvatski prijevod spomenute posвете, izrađen g. 1785. Iz dokumenata slijedi da je bio u Dresdenu g. 1782, odakle s preporukom Franje Leopolda baruna von Metzburga, otpravnika poslova rimskog carsko-kraljevskog apostolskog veličanstva na saksonskom dvoru, dolazi preko Praga u Beč dne 16. kolovoza 1782. godine. Ne odsijeda u samostanu sve dok nije starješinstvo dobilo od vlasti pismenu preporuku da ga prime.

Rukopis rječnika podnio je Josipu II. O tome govori B. Kopitar: »Budući da slavjanski jezik, izuzevši njeke pokrajštine, jedan te isti je u Istri, u Vojničkoj Hrvatskoj, u Dalmaciji, u Bosni i u Serbskoj (obuzevši i Serblje koji su nastanjeni po Slavoniji i po Ugarskoj), rječnik ovog slavjanskog nariječja svakako dostojan bijaše pozornosti velikog Josipa, od kog, kako je poznato, spasenju se nadahu i turski Slavjani. Car Josip doznačio je O. Stulliu iz Austrijske zaklade za nauke 230 godišnjih fiorinah, da bi platio hranu i stan u bečkom Frančiškanskom manastiru, a 30 fiorinah da namiri poštarinu za dopisivanje s' učenim ljudima. Međutim dodavahu rukopis mnogim učenjacim da ga prosude...«. ¹²⁹ I. Čulić međutim tvrdi da je od cara isposlovao dozvolu da može slobodno raspolagati s godišnjom rentom. ¹³⁰

Rukopis je predan stručnjacima na pregled. Sebastijanu Conte D'Ayalu (1744—1817), dubrovačkom poslaniku na bečkom dvoru povjereno je ispravljanje talijanskog i latinskog dijela rječnika. ¹³¹ Atanasije Demetrović-Sekereš, državni cenzor »ilirskih« knjiga, pregledavši rječnik, odgovara g. 1783. na tri upita češko-austrijske komisije: ustanovljuje da je u rječniku obrađen jedan dialekt, ali najrasprostranjeniji, ne slaže se niti s pravopisom, niti s obradbom, ali ga smatra bogatijim od svih prijašnjih rječnika i predlaže jedinstveni pravopis i unošenje njemačkih riječi u rječnik. ¹³² Jozo Krmpotić, Ličanin, nagovara Joakima da preuzme slavonski pravopis, pa kad mu to ne uspijeva, ponudi Ugarskoj kraljevskoj kancelariji da će ga on u tom smislu preraditi, ako mu osiguraju uzdržavanje. I Krmpotić i Stulli pozvani su da u referatima obrazlože svaki svoje stanovište. Kad je Kancelarija primila referate, obratila se za mišljenje Antunu Mandiću, koji je kao inspektor narodnih škola u Hrvatskoj izradio pravopis za hrvatske i slavonske škole. Poznavajući sve poteškoće, uzme Stullija donekle oprezno u obranu, jer se ne može olako prijeći preko činjenice da je veći dio dubrovačke i dalmatinske književnosti napisan upravo takvim ili sličnim pravopisom i žali što se Stulli nije sasvim poveo za Della Bellom.

Stulli prihvaća sve Mandićeve prijedloge i započne prerađivati rječnik, Kancelarija prerađene tabake šalje Mandiću na pregled, što traje sve do 13. rujna 1789. kad je Mandić iz Zagreba poslao zadnji pregledani dio rječnika.

¹²⁹ B. Kopitar, O Rječniku O. Joakima Stulli-a, preveo s njemačkoga B., Glasnik dalmatinski, Zadar 9 (1857), br. 101, str. (4).

¹³⁰ Čulić, nav. mjesto.

¹³¹ V. Dukat, Joakim Stulić i Conte D' Ayala, Nastavni vjesnik 37 (1929) sv. 7, str. 276.

¹³² Dr. László Hadrovics, Pokušaj reforme latiničkog pravopisa 1785. godine, Anali Filološkog fakulteta 5 (1965). Beograd 1966, 268—269.

Na prijedlog Mandićev bio je pozvan u Beč dne 18. travnja 1788. Marijan Lanosović, slavonski gramatičar, koji od g. 1788. do 1792. unosi njemačke riječi u Stullijev rječnik.¹³³

Za bolje razumijevanje situacije napominjem da Josip II, u provođenju školskih reformi Marije Terezije, nastoji da pravoslavni u škole i javni život uvedu narodni jezik i latinicu. O tome se raspravljalo u Bratislavi 1. ožujka 1782. U obranu ćirilice ustaje Teodor Janković, zastupnik pravoslavnih škola temišvarskog okružja, a u obranu latinice A. Mandić, inspektor hrvatskih škola, međutim iz više razloga, u kojima prevladavaju politički, sve ostaje pri starom.¹³⁴ Jasno je onda zašto se o pismu i pravopisu Stullijevog rječnika tako uporno raspravlja na sjednicama predstavnika (delegata) Češko-austrijske, Ugarske i Ilirske dvorske kancelarije dne 11. studenog 1791. i 9. siječnja 1792. u Beču.¹³⁵ Na prvoj sjednici raspravlja se o takvom preuređenju velikog i u svemu važnog Stullijevog rječnika da se njime uzmognu služiti »ne samo prava ilirska narodnost, nego i svi ostali narodi, srodni po jeziku, kao Hrvati, Slavonci, Poljaci, Česi, Moravci, Kranjci, Vendi, Rusi« itd.¹³⁶ Evo razloga zašto se u Stullijevom rječniku nalaze staroslavenske, češke, poljske i ruske riječi. Protiv latinice ustaje savjetnik Ilirske (srpske) dvorske kancelarije episkop Petar Petrović, podržava ga češko-austrijski dvorski savjetnik grof Edlinger. Zaključeno je da Petrović izradi iscrpni referat, pak Franjo Balaša (1731—1807), kancelar Ilirske kancelarije, bivši hrvatski ban (1785—1790), saziva sjednicu za 9. siječnja 1792. Na toj sjednici Petrović se u svom opširnom referatu zalaže za ćirilicu, s njim se slaže grof Edlinger, koji iznosi ne samo filološke već i političke razloge. Zastupnik Ugarske kraljevske dvorske kancelarije H. Hadrović predlaže da se uz svaku riječ tiskanu latinicom doda i ćirilicom tiskana riječ.¹³⁷

Dne 21. veljače iste godine car Leopold piše F. Balaši da se za usavršavanje tog »za državu važnog djela« dobavi i upotrijebi ruski ilirski rječnik tiskan u Petrogradu.¹³⁸ Međutim poslije ukinuća Ilirske dvorske kancelarije stanje se mijenja, situacija se još više zapleće, najprije kao da se rukopis zagubio, a onda Stullijev doznaje da je svršio u Osijeku, pak se obraća na cara Franju II. pismom od 5. ožujka 1793. da zabrani tiskati njegov rječnik u Osijeku latinicom i ćirilicom pod tuđim imenom.¹³⁹ Dne 24. svibnja 1793. moli cara da mu se rječnik tiska na račun države,¹⁴⁰ ali mu Ugarska dvorska kancelarija odgovara da rječnik ne zaslužuje da bude tiskan na državni trošak.

¹³³ Hadrovics, 269—271.

¹³⁴ Konstantin Draganić, *Joso Krmpotić's Leben und Werke*. Archiv für slavische Philologie 24(1902) 465. Navodi Glasnik Društva srpske slovesnosti I, Beograd 1847, 133, 138.

¹³⁵ *Protocollum Commissionis mixtae 1792*. Anwesende Herr Graf von Edlinger, Hofrath von Seite der K. K. B. Ö. Hofkanzley, Herr von Hadrovich von Seite der K. Ungarischen Hofkanzley, Hofrätthe von der Illyrischen Hofkanzley: Hof Sekretär Melnitzky, Bischof von Petrovics Referent, Edler von Kraus, Edler von Rüstel.

¹³⁶ Đorđe Magarašević, *Iz prošlosti srpske škole*, Letopis Matice srpske, knj. 194, Novi Sad 1898, str. 3.

¹³⁷ Nav. rasprava 3—6.

¹³⁸ Carska ručna pisma na ilirskog (srpskog) kancelara, Akta Sobora narodnog srpskog u Temišvaru g. 1790. držanog i carska rešenija. U Zemunu 1861, str. 43.

¹³⁹ MB. Stullijev autograf, f. 1r—2v.

¹⁴⁰ MB. Rukopis 332 (Culić 190) str. 628—629.

Dozvolit će mu se tiskanje ako pronađe dobročinitelja ili se sam pobrine za predbilježnike.¹⁴¹

B. Kopitar u spomenutom članku primjećuje: »Po smerti Leopoldovoju (1792) i po ukinutju Ilirske dvorske kancelarije, molio je Stulli opet uzalud da mu vrate djelo, ili da ga tiskaju. Napokon namieri mu se da ga zagrebački biskup Verhovac uzme pod svoje krilo, te mu reče da će rječnik dati tiskati u Zagrebu svojim troškom.«¹⁴² Oslanjajući se na to obećanje, Stulli 16. srpnja 1793. traži od cara dozvolu za odlazak u Zagreb kako bi tamo nastavio s usavršavanjem rječnika.¹⁴³ U odgovoru zatraženo je od njega da rastumači o kakvom se usavršavanju radi, a ako je pronašao mecenu neka dostavi njegovo ime.¹⁴⁴

S tiskanjem rječnika odugovlači se iz više razloga, od kojih smatram najvažnijim da se autoru ne vrati rukopis, dok Stulli otvoreno piše da čekaju njegovu smrt, ipak poslije više intervencija i po nagovoru J. Lanyja, J. Lakich obećava u roku od tri godine tiskati rječnik.¹⁴⁵ O tim zakulisnim borbama biti će govor u svoje vrijeme.

Dne 12. svibnja 1794. bi naređeno J. Stulliju, u ime carskog i kraljevskog veličanstva da otputuje u Peštu voditi reviziju i korekturu rječnika.¹⁴⁶

S tiskanjem se neprestano odugovlači, o razlozima odugovlačenja autor i direktor tiskare iznose na nadležnim mjestima oprečna mišljenja. Ipak, usprkos svim teškoćama i neizbježivim sukobima, konačno g. 1801. izlazi u Budimu: *Lexicon latino-italico illyricum*, posvećen caru Franji II, na trošak Sveučilišne tiskare. I Joakim doživljuje zadovoljstvo da u privatnoj audienciji dne 1. srpnja 1801. preda caru rječnik,¹⁴⁷ dobivši tom prigodom orden za zasluge.¹⁴⁸

Otvara se pitanje drugog i trećeg dijela rječnika. Namjesničko kraljevsko vijeće obraća se 17. studenog i 16. prosinca 1801. na zagrebačkog biskupa Vrhovca da on preuzme brigu oko tiskanja i s time spojene troškove. Jakov

¹⁴¹ Nav. rukopis 629: »*Dictionarium hoc non esse ita comparatum, ut sumptibus Regiis imprimatur, sed si supplicans Praenumerantes, vel alios benefactores procuraverit, impressionem illius ipsi admitti.*«

¹⁴² B. Kopitar, nav. mjesto. MB. Rukopis 332 (Čulić 190) str. 634.

¹⁴³ Stullijevo pismo caru 16. srpnja 1793 MB. Rukopis 332 (Čulić 190) str. 630: »*Supplicans deprecatur Tuam Maiestatem, ut ipsi benigne concedere dignetur ratione eiusdem dictionarii Zagrabiæ se conferre possit, ibique pensione frui. Quo ibidem degens in Consortio virorum linguae illyricae apprime gnarorum postremam manum Dictionario suo limam et perfectionem dare possit. Pariter orat, ut aliquid sibi pro viatico gratiosissime largiatur.*«

¹⁴⁴ MB. Rukopis 332 (Čulić 190), str. 630: »7899. Indorsata. Supplicantem eo inviari, ut uberius declaret, qualemnam maiorem perfectionem Dictionario intus denotato addere velit; si autem benefactorem reperit, qui pro impressione eiusdem Dictionarii sumptus suppeditare paratus est, hunc indicet, et tunc ulteriorem accepturus est resolutionem.«

¹⁴⁵ Pismo Stullijevo Ad Excelsam Cancellariam Hungaricam od 17. rujna 1801. MB. Rukopis 332 (Čulić 190), str. 652—656. Utok Stullijev upućen caru 8. lipnja 1803. Navedeni rukopis, str. 616.

¹⁴⁶ MB. Rukopis 332 (Čulić 190), str. 631—632.

¹⁴⁷ MB. Rukopis 332 (Čulić 190) str. 633 i na str. 652, gdje u pismu Dubrovačkoj Republici od 10. kolovoza 1801. o toj svojoj audienciji kod cara podnosi kratak izvještaj.

¹⁴⁸ Franz Kronos von Märchland, u *II Dalmata* 20(1885) br. 45, p. 1: »Sotto il governo di Francesco II ed a spese dello stato uscì finalmente nell'anno 1801 il primo volume del vocabolario, che tratta la parte latina: esso fruttò all'Autore la croce del merito.«. Prijevod iz *Beilage zur Allgemeinen Literaturzeitung, München* 1884, n. 279.

Hörner, faktor Novoselčeve knjižare i tiskare, u poduljem izvještaju iznosi objektivne poteškoće u vezi s tiskanjem, pak biskup, na temelju tog izvještaja negativno odgovara Namjesničkom vijeću 18. siječnja 1802, a Joakimu pise dva dana kasnije.¹⁴⁹ Ipak Joakim ne odustaje, predlaže Kurtzbeckovu tiskaru u Beču, ali mu ni to ne polazi za rukom, pak mu ne preostaje drugo nego da se vrati u Dubrovnik, gdje solidno radi Martecchinijeva tiskara.

Dne 30. svibnja 1803. dolazi u Beč i u predstavi caru od 8. lipnja 1803. traži da mu se vrate svi rukopisi, dade pedeset primjeraka rječnika i isplati nagrada za vođenje korekture.¹⁵⁰ Postigao je da mu se do smrti isplaćuje godišnja penzija od 230 forinti, pak se 17. rujna 1803. vraća u Peštu i koncem godine kreće za Dubrovnik, gdje se nalazi 7. siječnja 1804.¹⁵¹ Prispio je na posljednje časove svojega brata Gjiva (+ 31. ožujka 1804), koji ga je podržavao savjetom i zagovorom i pomagao pri redigiranju rječnika u Dubrovniku i na hrvatski preveo posvete Fridriku Velikom i ruskoj carici Katarini II.

Na trošak autora u Dubrovniku g. 1806. izlazi drugi dio rječnika: *Rjec-soslòxje ilirsko-italiansko-latinsko*, ili kako u drugom svesku piše: *Rjec-soslòxje slovinsko-italiansko-latinsko*, posvećeno Franji II. G. 1810. izlazi treći dio trojezičnog rječnika: *Vocabolario italiano-latino-illirico*, zauzimanjem maršala A. Marmonta, a na trošak Dubrovačkog dobrog djela.¹⁵²

Iz sačuvanih pisama, omanjih i ovećih koncepata jednog te istog pisma, očito je da starog borca sve više ostavljaju sile, da se pomalo, ali konstantno gasi.

Premинуo je u 87. godini života, dne 12. travnja 1817. Bio je ukopan protiv svih zabrana, pred oltarom, u sakrstiji male braće, no vlasti su prešle preko toga s upozorenjem da se slučaj ne ponovi.

Sve što je tokom godina prištedio ostavio je siromašnim, neudatim nećakinja i bolnici male braće.

Na svojem trojezičnom tripartitnom rječniku Stulli radi punih pedeset godina (1760—1810). U svim kritičnim momentima života pozivlje se na svoj naporni trud, kao npr. g. 1785, kad je došao u sukob sa starješinstvom bečkog samostana,¹⁵³ g. 1801. u posveti i predgovoru *Lexicona*, g. 1806. u posveti *Rjec-soslòxja*, ali najpotpuniji podatak daje pismo ugarskom palatinu i Namjesničkom vijeću od 20. siječnja 1798. U tom pismu ističe da se već četrdesetak godina trudi oko rječnika, od toga 12 godina otpada na Dubrovnik, 8 na Rim, 4 na Mletke, 12 na Beč i 4 godine na Peštu.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Nadbiskupski Arhiv. Zagreb. Acta politica XIV, 6 (1534) 1461. Rukopis koncepta sa svim ispravcima jest Vrhovčev.

¹⁵⁰ MB. Rukopis 332 (Čulić), str. 614—618.

¹⁵¹ MB. Knjiga misa za pok. braću, str. 106.

¹⁵² Frano Baras, Iz Memoara maršala Marmonta. Ilirske uspomene 1806—1811, Split 1977. F. Baras, Maršal Marmont i hrvatski jezik. Radovi Pedagoške akademije, Split, 57—59; Vinko Ivančević, Prilozi tiskanju zadnjeg Stullijevog rječnika. Dubrovnik 2(1956) 65—66.

¹⁵³ Diözesanarchiv — Wien. Kloster. Franziskaner. Fasc. 1781—1789; 27. VI 1786.

¹⁵⁴ Magyar Országos Levéltar. Helyartótanacsi Levéltar. C. 68. Departamentum litterario oeconomicum 1798, fons 22, pos. 1, f. 1r: »Serenissime Princeps, Excellentissimi, Illustrissimique Domini supplicantis quaestus aequi bonique facite, et ne permittatis Vos demiser orat, ut supradicti Curator, et Factor Typographiae etc. Caesaris Decreta, et supplicantis 40 annos, quos ipse in variis Europae partibus insumpsit pro compilando Dictionario Illyrico, 12 annos Rhagusii, 8 Romae, 4 Venetiis, 12 Viennae, et 4 hic Pestini, aspernentur; sed iisdem praecipite, ut edant et partem, quae incipit a latino-italico-illyrica...«.

Trojezični, tripartitni rječnik, u šest svezaka, svaki dio po dva sveska, velike osmine, sadržava na c. 4800 strana:¹⁵⁵

Lexicon latino-italico-illyricum. Budae 1801 (Sveučilišna tiskara).

Rjecsòsloxje ilirsko-italiansko-latinsko, Dubrovnik 1806 (A. Martekini). U drugom svesku listog dijela stoji »slovinško« mjesto »ilirsko«, dakle: *Rjecsòsloxje slovinško-italiansko-latinsko*.

Vocabolario italiano-illirico-latino, Ragusa 1810 (A. Martecchini).

U posvetama Franji II. prevladava aulijski stil, dok je posveta francuskom maršalu A. Marmontu prilagođena stilu i duhu vremena.

Lexicon sadržava predgovor autora, dok u *Rjecsòsloxju* i *Vocabolariju* nalazimo, mjesto predgovora, rasprave F. M. Appendinija. U *Rjecsòsloxju* (str. V—XXXII): *De praestantia et vetustate linguae illyricae ejusque necessitate ad plurimarum gentium, populorumque origines, et antiquitates rite intelligendas*. U *Vocabolariju* (pp. 5—40): *Dell'analogia della lingua degli antichi popoli dell'Asia Minore con la Lingua dei popoli antichi e recenti della Tracia e dell'Illirico*.

Na kraju *Lexicon*a nalazi se *Index auctorum, et editionum, quibus in hoc opere usi sumus*, te *Kazalo knjigocsinacs slovinških, koiemsamse u ovomu djellu upotrebio*. U navedenom *Index auctorum* autori su poredani abecednim redom, takva reda u *Kazalu* nema. Pojedine alineje počinju s nazivom najpoznatijeg autorova djela. Za njim slijede sva ostala djela kojima se Stulli služio. Evo primjera: Sùze sina razmetnoga, pjèsni pokorne, i Ariadna poluxalòsti prikazànje, pârve i druge u mlecieh uslovotjèsctene, a trecha u Jakinu, a ostala neuslovotjèsctena, tojest Osman, vitescko pjevànje Proserpina, i razlike drùge, Giva Frana Gundulicha Vlastellina Dubrovasckoga«.

Rjecsòsloxje sadržava samo *Kazalo knjigocsinaca slovinških*. Autori i anonimna djela poredani su abecednim redom s kraticom na početku, npr. »Gjorg. Uzdâsi Mandaljenini, psaltir slovinški u Mlecieh pritiskani, nepritiskani nahodese pjèsni ljuvène, djelloispravne, zgòde, zacsinke, i razgovori pastjerski Ignazia Gjorgi Opatta Benediktinskoga Vlast. Dubr.«. Kratica imade 153, ali pod jednom kraticom navode se sva tiskana i rukopisna djela jednog au-

MB. Rukopis 332 (Čulić 190)649. Stulli šalje iz Beča 20. kolovoza 1801. svoj *Lexicon* s popratnim pismom: »Usci finalmente alla luce, Santo Padre, il primo volume del mio Vocabolario illirico trilingue sotto gli auspizj, e protezione dell'Imperatore Francesco II. Rè Apostolico dal torchio della stamperia Regia dell'Università di Buda. Questo Vocabolario da me composto in tre volumi contiene circa conto milla voci non comprese negli altri Dizionarij Illirici anteriori. E' il frutto di 40 e più anni di lavoro. Incominciai a lavorarlo dal 1760 in Ragusa mia patria, di li in Vienna sette mesi, e da Vienna a Roma, da Roma a Venezia, da Venezia mi portai l'anno 1782 un'altra volta a Vienna, ove mi tratenni 12 anni, e alla fine Sua Maesta Cesarea Apostolica si è compiaciuta mandarmi a Buda; ove fui obbligato fermarmi sette anni per assistere alla stampa, e correzione di essa«.

¹⁵⁵ U jednoj od prvih kritika kompletnog Stullijevo djela J. Dobrowski konstatira: »Diese und andere Mängel, die bey längerem Gebrauche noch entdeckt werden könnten, schaden der Brauchbarkeit des mühsam bearbeiteten Werkes nicht so sehr, dass man dessen Vorzüge in Rücksicht der Vollständigkeit und richtigen Angabe der Bedeutungen nicht rühmen dürfte. Ich wünsche dem würdigen Verfasser Glück zur vollbrachten Arbeit. Seine Bescheidenheit wird sich damit begnügen, dass er alle seine Vorgänger weit hinter sich zurück gelassen hat«.

Interesantno je što tvrdi P. J. Šafařík, *Geschichte v. II*, 113: »Noch ist zu bemerken, das in der lateinischen und italienischen Abtheilung gar viele alte und gute illyrische Wörter vorkommen, welche man in dem illyrischen Theile vergeblich sucht...«.

tora, kojima se Stullli poslužio. Nemoguće je odrediti, čak ni približno, broj upotrijebljenih djela, pogotovu što nekoliko puta dodaje neodređeno: »i razlike druge«, »i ina rukopisna uređenja«, »razlika ina prinesenja«.

Lexicon završava s *Orthographia parallela*, a *Rjecoszlòxje sa Hitrpis jedna-korastupni pisanja, i izgovaranja moga*.

Ipak su ta dva kazala neobično važna za povijest književnosti hrvatske, jer se njima obilno poslužio P. J. Šafarik, *Geschichte der südslawischen Literatur*. II. *Illirisches und Kroatisches Schriftum*, Prag 1865. Preko stotinjak puta navodi »Jaćima Stullli«, ili kako ga jednostavno nazivlje »nach Stullli«, ili pak »Stullli«.

Koliko je Stullijev rječnik značajan, dokazuje i činjenica da je njegov autor ušao u austrijski *Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich*,¹⁵⁶ u češki *Slovník naučný*,¹⁵⁷ dvije mađarske bibliografije,¹⁵⁸ talijansku enciklopediju Treccani i talijanski enciklopedijski rječnik,¹⁵⁹ te u francuski *Glossaire Nautique* A. Jala.¹⁶⁰

U našim enciklopedijama i leksikonima o njemu pišu V. Deželić,¹⁶¹ A. Belić,¹⁶² V. Štefanić,¹⁶³ V. Putanec,¹⁶⁴ K. Krstić.¹⁶⁵ Donose ga i *Enciklopedija leksikografskog zavoda*¹⁶⁶ i *Leksikon J LZ*.¹⁶⁷ U Posebnoj studiji mislim obraditi prisutnost Stullijeva rječnika u rječnicima V. Karadžića, B. Šuleka, Broz-Ivekovića, Vl. Mažuranića, Z. Herkova, J. Šetke, R. Simeona, P. Skoka, i rječnika JAZU s osvrtom na stav Dj. Daničića, M. Valjevcva, P. Budmanija, T. Maretića, S. Musulina i S. Pavešića prema Stulliju.¹⁶⁸

Bez obzira na stav koji su pojedinci kroz gotovo dva stoljeća zauzimali prema Stullijevu rječniku, ne smije se zaboraviti da Stullli radi na rječniku za vrijeme prosvjetiteljstva, germanizacije i apsolutizma Marije Terezije,

¹⁵⁶ Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich*, vol. 40, Wien 1880, 191—192: Stullli, Gioachino.

¹⁵⁷ *Slovník naučný*. Redaktor dr. Fr. L. Rieger. Díl Osmý, v Praze 1870, 1097b; Ottuov *Slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných Vědomostí, vol. 24, Prag 1906, 303b.

¹⁵⁸ Géza Petrik, *Magyarország Bibliographiája* (*Bibliographia Hungariae*), 1712—1860, Budapest. III. 2. Kötet, 455 1. (p.).

József Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái* (*Vita et opera scriptorum hungarorum*) 1—14 kötet (vol. 1; 14), Budapest 1891—1914, 94—95 1. (p.).

¹⁵⁹ Eleonora Zuliani, *Enciclopedia italiana* Treccani, vol. 32, p. 895, col. 1, sub voce. — *Dizionario enciclopedico italiano*, Roma 1960, p. 780.

¹⁶⁰ A. Jal, *Glossaire Nautique. Répertoire polyglotte de termes de Marine ancienne et moderne*, par A. Jal, Paris 1848, p. 17, nota 2 i u tekstu passim. Isporedi J. Luetić, *Naša pomorska terminologija* u A. Jal-ovom »*Glossaire nautique*« iz 1848. godine, *Ljetopis JAZU*, sv. 61, Zagreb 1956, 248—254.

¹⁶¹ V. Deželić, *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925*, Zagreb 1925, 249b.

¹⁶² A. Belić, u: S. Stanojević, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, knj. 4, Zagreb 1929, 537.

¹⁶³ V. Štefanić, u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 5, Zagreb 1945, 384a.

¹⁶⁴ V. Putanec, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 5, Zagreb 1962, 505b—506a.

¹⁶⁵ K. Krstić, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb 1971, str. 203.

¹⁶⁶ *Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 7, Zagreb 1964, 217; 2 izd. sv. 6, Zagreb 1969, 177.

¹⁶⁷ *Leksikon J LZ*, Zagreb 1974, 240.

Mala enciklopedija. Prosveta. Opšta enciklopedija, 3 izd., sv. 3, Beograd 1978, 327.

¹⁶⁸ Vl. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, 2 sv. Pretisak »*Informator*«, Zagreb 1975, navodi Stullijeve rječnike preko 900 puta, a P. Skok u *Etimolojskom rječniku* preko 1200 puta itd.

radikalnih reforma Josipa II, francuske revolucije sa svim njezinim posljedicama, pada Mletačke Republike, zatim austrijske (1797—1805) i francuske vladavine u Dalmaciji (1805—1813), ukinuća Dubrovačke Republike (1808) i organiziranja ilirskih provincija s Napolenovim političkim planovima na Balkanu.

U sjeni tih burnih previranja i zbivanja jasnije je zašto Stulli traži mecenu za publiciranje rječnika u Rimu, Mlecima, Bassano del Grappa, kod Fridrika Velikoga, u Beču, Petrogradu, Budimu i Zagrebu i konačno u Dubrovniku. Sačuvane su skicirane posvete ruskoj carici Katarini (hrvatski), te pruskom kralju Fridriku II (hrvatski i latinski). Prvi dio tiskanog rječnika donosi latinsku, drugi hrvatsku posvetu austrijskom caru Franji II, a treći (na talijanskom) francuskom maršalu A. Marmontu.

Ne bi ni Josip II, ni Leopold II, ni Franjo II, ni maršal A. Marmont »duc de Raguse« pomagali J. Stullija i odobrili mu godišnju rentu da nije Stullijev rječnik ulazio u njihove dalekosežne političke planove.

U kratkim potezima, uglavnom na bazi dubrovačkih arhivskih podataka, oertan je život i životno djelo Joakima Stullija. Opširnije i temeljitije obrađen je Stullijev dubrovački period s posebnim osvrtom na rad, na doprinos rada Stullija na književnom polju, s opisom dubrovačke kulturne sredine u vezi s leksikografijom. Gradivo skupljeno u zagrebačkim, bečkim, budimpeštanskim i ostalim arhivima tek je usput navedeno. Jedva je i spomenuta uloga stručnjaka, koji su ocijenili rječnik, onaj što ga je Stulli g. 1782. donio u Beč. Rukopis ove prve redakcije, na žalost, nisam pronašao, jer između ove i definitivne tiskane redakcije stoje dva, čak tri decenija ispravljanja i dotjerivanja. U vezi s tim ispravljanjima i dotjerivanjima smatram potrebnim istražiti ulogu koju su odigrali Gjivo Stulli, Atanasije Demetrović-Sekereš, cenzor »ilirskih« knjiga, književnik Jozo Krmpotić, Ličanin, slavonski gramatičar Manijan Lanosović, Antun Mandić, inspektor hrvatskih škola u Hrvatskoj i Slavoniji, J. Zlobitcky, profesor češkog jezika na Bečkom sveučilištu, da ne govorim o brojnom tadašnjem budimpeštanskom književnom krugu, te konačno ulogu D. Bože Salatića i F. M. Appendinija u zadnjem periodu Stullijevog života.

S temeljitom obradom skupljenog arhivskog gradiva, koje se odnosi na Stullija i Stullijevo vrijeme, bit će jasnije i poznavanje predilirskih vremena i određeno mjesto koje Stulliju objektivno pripada u hrvatskoj leksikografiji.

PRILOZI

1. *Najava rječnika g. 1781/1782.*
(tiskana latinski, talianski i slovinski u Mlecima)

ONIM KOI LJUBE UCIT JESIK LATINSKI, TALIANSKI I SLOVINSKI.

Buduchise od nikoliko vrmena uxelio i Dizionar Talianski-Slovinski Otza Della-Belle, i Slovinski-Latinski Otza Mikaile, od ljubiteljā Illirickoga jesika isiskivascese ova knjixna pomoch sa usdaerxatti cāst i diku starovjecnoga jesika, i sa bolje rasumiti priglasovite Naucitelje, koi i Pjesnima i Prostoslovjem usvisilisu ovi jesik u pored s' Latinskim i Gaerckim. Otaz Joakim Stulli Dubrovcnin Reda Male Bra-tje bittichje vechje od dvadeset ljetta, da xudi ispuniti xelju svoga Naroda, i promiscslajuchi pomanjkanja gorurecenih Dizionara, mukkom i trudom svojim postavise sloxiti jednoga isnova, koichje recenomu svomu Narodu bolje i ljepsce ugoditti. FRIDRIK VELIKI dostoise castit ovi Dizionar, koi Imenom svojem nakittjen uslovotisetichjese, olli usctampatichjese u tri obvoja kako nasivlju in 4°. u Mleziih. Pae-rvi obvoj pocetichje Latinski s'prinosenjem Talianskim i Slovinskim: drughi Tali-anski s'Latinskim i Slovinskim: trechi Slovinski s'Talianskim i s'Latinskim toma-cenjem. Utvor knjiga i slova bittichje plemenita Slovinskim pravopisom ovoga Po-nukovanja slicniem, koi Cirillianskim slovima odgovara.

Nemoguchise sa sad troscak Slovnika sazeniti radi nesnanja Slōga, kolikcije isachi, nu svjedocimo, dachje isachi, nu svjedocimo, dachje bitti Druixini rasloxit, i ovi doklegod se sva tri obvoja svaerscena nepridadu isbroiti n chj.se. Buduchise Otaz Stulli u pripisu svoga Dizionara sluxio Turinskiem Slovnikom, olli Dizionarom, occittoje, da kogodibudese njim sluxiti, dvostrukkuchje korist isvaditi, imajuchi u isto dobba sa sva tri jesika Slovnik vaerli. Nittise ovdi iscte tugjiem troskom uslovotisetitga, dali samo pogledati, kojomchje vrjednostiu i uljudnostiu bitti primljen navlasctito od Naroda Slovinskoga ovi trud toliko prudni i uredni koliko mnogotroscivi. Nadase doisto Knjigocinaz, dachjese ovo Ponukovanje dra-voljno prigaerliti i tako slavu, nadostaviti ovomu iesiku no kralievinam i daerxavam rasprostranjenu, koi Narod ustima proslavlja. Kobise hottio u ovako korisno drux'vo postaviti sa uxivati kojugod korist u troscku, imattichje dobrottu pos'lati koliko pria moxe ime svoje prisimenak otacbinu etc. recenomu Otzu Joakimu Stulli Mallobra-chaninu u Manastir Svetoga Jobba u Mletke, i cimse iskuppe petstotinā Gosp. Dru-gova, tajcās dattichjese na svjetlost.

Ako kogod u ovomu iesiku rasuman scogod nahodi u cemubise Knjigo-sloxnik imo pokarati illi povisce uredbe illi pravopisa njegova, dostojachjese osnanitga, on spravan nasljedovati pronukovanja ona, koja moglabi datti isvaersnost ovomu Slovniku«.

2. *Prospekt rjecsoslōxja iz g. 1805. (prijevod)*

U arhivu male braće čuva se prospekt Rjecsoslōxja što ga je izdao tipograf A. Martecchini 30. siječnja 1805. u Dubrovniku na latinskom i talijanskom jeziku, slave-nsko-ilirski tekst nije pronađen. Latinski naslov glasi: »LEXICON SLAVO-ILLYR-ICUM. Antonius Martecchini typographus et bibliopola Rhacusinus Slavo-Illyricae linguae amatoribus. PROSPECTUS OPERIS. Rhacusae die 30. Januarii 1805«.

»Nema sumnje da će rječnik, koji obuhvaća sve dijalekte starodrevnog slave-nsko-ilirskog jezika i može poslužiti tolikim narodima i plemenima, koja se prostiru od Epira ili Makedonije i od Jadrana sve do Kine, rado i željno primiti ne samo učeni i naobraženi ljudi već i svi oni koji su dužni vladati njihovim jezikom, jer borave među njima zbog javnih ili privatnih poslova.

To osobito vrijedi za ljude koji se bave književnim radom da mogu iz svih skupljenih riječi, poredanih alfabetskim redom, iz odabranih izraza (frazu), načina govora, poslovice i izreka jezika uvidjeti i upoznati koji je njegov genij, koja narav, koje obilježje riječi, u kojoj je povezanosti i analogiji i sa starim i sa suvremenim jezicima. Vidjeti i upoznati i druge čimbenike koji mnogo pridonose da se objasne počeci, starine, običaji i navike slavensko-ilirskih naroda. Sigurno će se ponajviše obradovati ljudi Crkve, činovnici, oficiri, vojnici, trgovci i putnici da mogu imati u rukama ono na što su se s pravom tužili da još nitko nije ni poduzeo, ni dovršio. Svakome je posve jasno da je svima ovima ne samo koristno nego upravo nužno poznavanje slavensko-ilirskog jezika.

Zbog svega toga je o. Joakim Stulli, malobračanin, opslužitelj, imajući pred očima opće dobro, preuzeo na svoja leđa ovaj teški teret. Koncipirajući i poduzimajući takav rječnik, uvjeren da se daje na pothvat koji, kako se veli, traži čitava čovjeka, on se toga prihvatio s takvom energijom duha, s takvim žarom i ustrajnošću da je, ostavivši po strani sve druge brige, više od 40. godina utrošio da ga privede kraju. Bio je uvjeren da rječnici koji su tiskani u dijelektima slavensko-ilirskog jezika ne udovoljavaju njegovoj zamisli, jer su defektni, premaleni i pisani različitim ortografijom, pa je tako, pošto je iz tih istih rječnika, ponajviše ruskih i drugih tiskanih i netiskanih djela slavenskih pisaca, osobito iz takozvanih glagoljskih prijevoda crkvenih knjiga, pokupio one riječi koje su se s pravom činile da su ilirske, poduzeo jedno dugo i mukotrpno putovanje po Dalmaciji, Slavoniji, Hrvatskoj, Istri, Ugarskoj, Češkoj i ostalim slavensko-ilirskim pokrajinama s namjerom da sabere iz raznih dijalekata, iz živog govora onoga koji govori tim jezikom, i unese u svoj rječnik ove riječi koje mu nisu mogle dati knjige i materinski dijalekt. Koliko mu je ovaj mudar savjet poslužio za uspješno dovršavanje započetog pothvata, svatko može i sam shvatiti. Pošto je prošao diljem slavensko-ilirskih pokrajina, pronašao je mnoge riječi stručnjacima nepoznate, kod priprostih gorštaka koji čuvaju još neiskvaren slavenski jezik. Tako je teškim trudom i zavidnom okretnošću uspio povećati i obogatiti svoj fond s više tisuća riječi. Na taj način on u ovome svom rječniku predaje čitateljima zapravo riječi sviju dijalekata ili, bolje rečeno, sve bogatstvo slavensko ilirskog jezika.

Čitavo se djelo dijeli u tri dijela, od kojih se svaki sastoji od dva velika sveška, to jest: Latinsko-ilirsko-talijanski, Ilirsko-talijansko-latinski, Talijansko-ilirsko-latinski. Prošle su već četiri godine da je prvi dio Latinsko-talijansko-ilirski tiskan u Budimu, u tiskari Peštanskog sveučilišta. Budući da se potreba i korist jednog takva djela može prosuditi po brzop rasprodaji velikog broja primjeraka, autor je s pravom smatrao da konačno mora popustiti željama i poticajima učenih ljudi koji su ga na dobro i slavu slavensko ilirske narodnosti poticali i potiču da dovrši cjelokupno djelo i predađe u tisak drugi dio rječnika. Autor ovaj drugi dio s raspravom o uzvišenosti slavensko ilirskog jezika na početku, sada tiska u tiskari A. Martecchinija na istom papiru i istim slovima kojima je tiskan ovaj prospekt.

Kada bude završeno njegovo tiskanje u roku od jedne godine (već je tiskano više od polovice), ići će u tisak i treći dio. I tako će se na široko rasprostranjena slavensko-ilirska narodnost moći napokon ponositi kao i ostali kulturni narodi, svojim bogatim rječnikom, omogućivši strancima da nauče slavenski jezik, a svojima lako i bez zapreke latinski i toskanski jezik. Autor je sebi za uzor uzeo torinski leksikon i, dok je skrupulozno ispisavao i preuzimao latinske i talijanske riječi, nadodao je i nekoliko tisuća riječi koje se ne nalaze u torinskom rječniku s objašnjenjem za svaku riječ i uputom o načinu uporabe i, što je neobično značajno, brojnim primjerima omogućuje da se upozna i upotrijebi ispravna sintaksa. Stoga on s punim pravom drži da će se slavensko-ilirska i inozemna mladost uspješno služiti ovim rječnikom pri učenju svih triju jezika.

Što se pak tiče slavensko-ilirske ortografije, koja je, zbog još neutvrđenih i usvojenih pravila, na veliku štetu svih, različita i stalno se mijenja kod svih sla-

venskih naroda, iako se mnogi od njih služe latinskim alfabetom, o. Stulli smatra da se mora držati one ortografije kojom se služe Dalmatinci i Hrvati, ortografijom koju im je propisao blage uspomene car Josip II. jer se ona smatra najprikladnijom da je razumiju svi slavenski narodi.

Uostalom tko bude htio nabaviti ovaj drugi dio koji bez sumnje interesira više negoli ostala dva dijela i strance i domoroce, jer bez njega ne može se ispravno naučiti slavensko-ilirski jezik — neka se obrati na važnije knjižare u Mlecima, Trstu i Dubrovniku i drugim gradovima Dalmacije.

Dubrovnik, dne 30. siječnja 1805.«

(Primljeno u Razredu za filozofiju JAZU 15. studenog 1979.)

JOAKIM STULLI (1730—1817), LEXIKOGRAPH

Zusammenfassung

Diese kurzgefasste Darstellung, die hauptsächlich auf Dokumente aus dem Dubrovniker Archiv basiert, erwähnt Daten, die in den Archiven von Zagreb, Wien, Budapest, Sremski Karlovci und anderen gefunden wurde. Besonders genau wurde die Dubrovniker Periode von Stullis Leben und Arbeit mit einem Rückblick auf die Herkunft, auf das Dubrovniker Milieu und aus die Lexikographie bearbeitet.

Stulli begann Material im Jahre 1760 zu sammeln, was er praktisch im Jahre 1810 beendete. Am meisten arbeitete er in Dubrovnik, Wien, Pest, Rom und Venedig. Er reiste auch durch Istrien, Dalmatien, das engere Kroatien, Ungarn und Böhmen. Er war sogar im militärischen Lager von Friedrich dem Grossen und bereitete sich für Russland vor.

Der erste Teil des dreisprachigen, dreiteiligen Wörterbuches wurde in der Universitätsdruckerei in Budim im Jahre 1801 gedruckt, der zweite und der dritte in Dubrovnik in den Jahren 1806 und 1810. Insgesamt sechs Bände, »grosses Achtel« mit ungefähr 4800 Seiten.

Der erste und der zweite Teil sind dem österr. Kaiser Franz II gewidmet, der dritte dem französischen Marschall A. Marmont. Beide haben dem Autor eine Jahresrente zugeteilt.

Wegen seines Wörterbuches erwähnen Stulli österreichische, tschechische, ungarische, man kann sagen alle unsere Enzyklopädien und die italienische Enzyklopädie Traccani. Sein »illyrisches« Werk diente für die Wörter aus der Marine A. Jal, Glossaire nautique, Paris 1848—1850. Ein grösserer Teil an Wörtern ging in das Wörterbuch der Jugoslawischen Akademie für Kunst und Kultur ein. Sie wurden auch von V. Karadžić, B. Šulek, Broz-Iveković, Vl. Mažuranić, Z. Herkov, J. Šetka, R. Simeon, P. Skok und anderen verwendet.

Nur die erste Periode von Stullis Leben und Arbeit in Dubrovnik ist in diesem Beitrag genauer bearbeitet. Die Angaben aus de übrigen Zeitabschnitten (Rom, Venedig, Wien, Pest) sind kurz. Über diese Zeitabschnitte, die ersten Kritiken, den Einfluss auf die nächste Generation von Lexikographen und Linguisten bereitet der Autor dieser Arbeit eigene Aufsätze vor und es ist auch eine grössere Monographie vorgesehen.